

1915. - Izhaja dvakrat na mesec. - Seš. 15.

SVETOVNA VOJSKA

Ujetniki.

Vsebina: Ujetniki. - Pisma iz ruskega ujetništva. - Od 'mrtvih' so vstali. - Drobna pisma. - Pisma iz srbskega ujetništva. - Kako je Slovenec pobegnil iz srbskega ujetništva. - V grškem ujetništvu. - V japonskem ujetništvu. - Naši ujetniki v Sibiriji. - Beg ulanskega desetnika iz ruskega ujetništva. - Sibirija. - O ujetništvu in ujetnikih. - Zasliševanje francoskih ujetnikov. - Beg iz ujetništva.

Cena 60 vinarjev, četrletna naročnina (6 sešitkov) 3 K.

Urejuje I. Podlesnik : Založila Katoliška Bukvarna

Enajsti sešitek „SVETOVNE VOJSKE“, ki izide dne 1. aprila, bo nadaljeval s popisi bojev med Nemci — Francozi, Angleži, Belgijci. Popisani bodo prvi boji med nemškimi in francoskimi četami ob nemško-francoski meji.

Vzpored „Svetovne vojske“.

Radi lažjega pregleda in ker je dozdej že izšlo toliko sešitkov „Svetovne vojske“, da se na podlagi sedaj objavljenih popisov lahko sestavi vzporedni pregled, objavljamo načrt tega dela.

„Svetovna vojska“ bo objavljala popise bojev med sledečimi državami:

- 1. Avstrija-Srbija, Črna gora (sešitek št. 1, 9, 10).*
- 2. Avstrija-Rusija (sešitek št. 2, 6, 7).*
- 3. Nemčija-Rusija (sešitek št. 3).*
- 4. Nemčija-Belgija, Francija, Anglija (sešitek št. 4, 11, 12).*
- 5. Nemčija-Avstrija-Japonska.*
- 6. Turčija-Rusija, Anglija.*
- 7. Na morju (sešitek št. 5).*
- 8. V zraku.*
- 9. Padli slovenski junaki (sešitek št. 8).*
- 10. Odlikovani slovenski junaki.*
- 11. Pisma in pripovedovanja slovenskih ujetnikov.*
- 12. Razmere med vojsko med Slovenci doma.*

V te poddele bo razdeljeno celo delo „Svetovna vojska“ tako, da bo vsak poddel celota zase in bo tvoril samostojno knjigo. Zato je tudi paginacija tako razdeljena, da se prične vsak poddel s svojo številko, n. pr. 1. Avstrija-Srbija, Črna gora 1. sešitek stran 1-32, 9. sešitek stran 33-64, 10. sešitek stran 65-96 itd.

Ujetniki.

Mrtve ali ujet?

Tako se povprašuje dan na dan mnogo sto slovenskih žena in mater, sester in očetov, ker že dolge mesece o njih dragem, ki je odšel na bojno polje, ni nobenega poročila. Ta negotovost je strašna!

Mrtvi junaki spé v miru; v nebesih praznujejo in uživajo sadove žrtev, ki so jih doprinesli na zemlji. To upanje tolaži srca, ki krvave za njimi.

Ranjenci niso zapuščeni. Dobri ljudje skrbe, da jim olajšajo težke ure s priboljškom, z darovi, s pristrčno krščansko ljubeznijo.

Vojaki v boju imajo polno truda in dela in divji šum jih tako prevladuje, da morda ne čutijo tako v živo, kakor mi, ki mislimo noč in dan nanje in ki se nam smilijo v dno srca.

Toda ujetniki! Na tujih tleh, sami, brez doma, brez cerkve, gotovo v svojih srcih mnogo trpe in tožijo za domom, kot tožijo za njimi njih dragi. Njih pisma so redka in kratka. Ne smejo in ne morejo veliko pisati. Hudo je tudi to, da ne dobivajo pisem od doma. Vsi tožijo, da ni pisem. Domači pa pišejo in pišejo...

Države so sicer vezane glede ujetnikov na dogovor, ki so ga sklenile dne 29. julija leta 1899. v Haagu. Ta strašna vojska je pa uničila mnogo dogovorov in zato se po pravici mnogi boje, da se ti dogovori glede ujetnikov tudi morda ne vpoštevajo. V kolikor moremo spoznati iz pisem ujetnikov iz Rusije, se jim splošno ne godi slabo in vse kaže, da se Rusija z ozirom na ujetnike drži dogovorov, sklenjenih v Haagu. Ti dogovori vsebujejo v glavnem sledeče določbe:

Vsaka država osnuje svojo proizvodovalnico, ki dobiva poročila o ujetnikih in ki ima dolžnost odgovarjati na razna vpra-

šanja in ki prejema iz tujih bolnišnic stvari, ki jih je imel kak umrlí ujetnik, da jih pošlje njegovim domačim.

Ujetnikom se vzamejo samo konji, orožje in spisi vojaške vsebine; vse drugo, kar imajo, ostane v njihovi lasti. Ujetniki stanujejo po raznih vojašnicah, trdnjavah, po šupah in hlevih na vojaških vežbališčih ali po barakah, ki se zanje prirede; na Ruskem jih je veliko tudi v gostilnah, kjer se je doslej prodajalo žganje, ki se je nedavno popolnoma prepovedalo; tudi po gradovih in samostanih so nastanjeni. Častniki so navadno drugod nego moštvo in dobivajo svojo plačo, ki jim gre po njihovi stopnji. Za vsakega moža je določeno 2.5 m² prostora. Za ležišče se jim mora dati slama; če je mogoče, tudi blazina in volnena odeja, brislja, nož, žlica in vilice. Kjer prebivajo, mora biti tudi potrebna miza, posoda za umivanje in piti ter kljuka, da se nanje obesi obleka.

Ujetniki iz moštva morajo delati trajno in naporno: pri urejanju rek, gradnji železnic, izsuševanju močvirja, popravljati pota, trebiti gozde, pomagati pri kmečkem delu. Haaški zbor je sicer izrekel, da zasebni podjetniki ne morejo dobiti za delo ujetnikov, toda ta stvar se ne drži povsod, kar je dobro. Izrečeno je tudi, da se ne smejo rabití za taka dela, ki bi ž njimi škodovali domačim delavcem. V tem oziru pa pač ni nevarnosti, ker so povsod najkrepkejši moški na vojski in zato delavcev splošno manjka.

Poskrbljeno je tudi za snago in zdravje. Zdravnik redno obiskuje ujetnike in pregleduje njihovo bivališče. Skrbeti mora zlasti za to, da se ne занesejo mednje kužne bolezni. Imeti morajo svoja kopališča; cepijo jih proti kužnim boleznim in obleko jim takoj, ko pridejo na svoje določeno mesto, razkužijo. Hrano imajo vojaško; toliko, kolikor nujno potrebujejo, dobijo pač, priboljška pa seveda nobenega ne.

V tolažbo nam bodí, da imajo države, kjer so naši ujetniki, tudi svoje pri nas in

da se povsod dobé dobri ljudje, ki se jim smilijo reveži, kateri so v izvrševanju svoje težke vojne dolžnosti prišli v ujetništvo. Tudi to je dobro, da niso njihova bivališča brez nadzorstva. Amerikanska vlada Zedinjenih držav je prevzela skrb za naše in za ruske pri nas. Amerikanski konzuli obiskujejo od časa do časa ujetniške tabore in si vse ogledajo, kako se dela z ujetniki. Njim se lahko izroče razne prošnje in pritožbe. Tudi to je ugodno, da se naši s Srbi in Rusi v zelo kratkem času razumejo. Za Nemce, Romune in Lahe je težje, ker se ne morejo nič dogovoriti.

Kako sem se vozil v ujetništvo.

Štefan Povalej je pisal iz ruskega ujetništva č. g. Andreju Zdolšek, župniku pri Sv. Štefanu pri Šmarju. Pismo je Povalej pisal dne 8. decembra 1914, a v Sv. Štefan je došlo šele dne 29. marca 1915.

Glazov, 8. decembra 1914.

Prečastiti gospod župnik! Kot svemu dušnemu pastirju si dovoljujem poslati par vrstic. Obenem pa si dovoljujem, če bi g. župnika zanimalo, opisati v glavnem moje življenje tekom vojne.

Kakor je g. župniku znano, smo odhajali z velikanskim navdušenjem na bojno polje. Z istim navdušenjem smo se slovenski vojaki tudi zakadali v mnogoštevilnega sovražnika ter se srdito borili. Kako da izgleda v boju, to se seveda ne da popisati, rečem le toliko, da za kaj takega je treba res krepkih in neustrašenih mož. Po večdnevni silni boj sem končno obležal tudi jaz na bojišču, in sicer ranjen. Ko pa je na večer bitka ponehala, so pričeli sanitetni vojaki svoj žalostni posel. Obnemogel in slab sem pogledal po poljani in nehoti sem se spomnil našega pesnika, ki pravi: »Kot gozd poražen ne več zelen« itd. V tem pa so se približali sanitetni vojaki ter me obvezali. Na moje začudenje pa so bili to Rusi. Seveda sem se takoj odpeljal v njih bolnišnico, kakor več drugih in tam smo se potem zdravili.

Po nekaj tednih, ko smo za silo ozdravili, so nas odpeljali globoko v Rusijo. Srca naša je objela neka čudna tesnoba, misli naše pa so še enkrat poletele tja, od kjer

se je slišalo grmenje topov, ki so še vedno sipali ogenj in smrt tja med junaško se bojujoče vrste. Grmenje topov je počasi utihnilo, vlak pa je zavezil s polno paro med nekdanj divje, a sedaj obljudene in obdelane ruske stepe. Šele tu so se nam odtrgale misli od boja. Pričeli smo občudovati novi neznani svet. Kakor daleč je segalo oko, tako daleč je bilo videti lepo ravno polje, na njem pa se je zibalo kakor morje zlato rumeno žito, iz kojeja je vsako jutro izhajalo solnce, zvečer pa zopet utonilo v istem. To se je ponavljalo vsak dan. Nekako trinajstege dne vožnje je vlak zmanjšal svojo hitrost ter pričel težko sopsti. Nahajali smo se v Uralskem pogorju, ki loči Evropo od Azije. Opaziti je bilo tu, da na dostih krajih pragozda še ni pela sekira. Seveda služijo ti kot varno zavetišče volkovom, katerih, pravijo, da ni ravno malo. V gorovju se nahaja tudi več jezer, ki večajo zemeljsko krasoto. Zanimivo je tudi, kako je tu napeljana železnica, ki se zvija na vse strani ter se dviguje ter zopet spušča. Iz Urala smo zavezili potem v Azijo, ki je posejana z malimi griči in jezeri. Ob vsakem takem jezeru se nahaja večja vas, ki spominja na sto let nazaj. V splošnem je Azija z Uralom jako zanimiv kraj. Iz Azije smo se potem obrnili nazaj v Evropo ter se po štirinajstdnevni vožnji končno ustavili v malem mestu Glazov blizu Azije.

Z nami se postopa tu še precej dobro, malo bolj hudi pa so na Germance, kakor tu Nemce nazivljejo, sicer pa tudi njim ni tukaj nič hudega.

Drugače je tu jako dolgočasno. Novega ne zvemo nič, kot to, kar pride v pismih iz domovine. Zima je tu, rekel bi, prava sibirski, mraz doseže včasih nad 30 stopinj. Seveda smo tudi temu primerno oblečeni. Omeniti še moram, da sem se peljal preko velikanske reke Volge ter da sem si ogledal več mest, kakor Kijev, Vjatka, Ufa, Jekaterinsburg in še več drugih.

To bi bil torej v glavnem popis mojega dosedanjšega življenja. V upanju, da mi Vsemogočni da čakati dan, ko bom zopet stopil v preljubljeni domači slovenski kraj ter zagledal znane mi osebe, ostajam z vsem spoštovanjem Vam vdani župljan Štefan Povalej.

Brezverstvo med našimi ujetniki na Ruskem.

Iz Čistopola, v kazanski guberniji na Ruskem, je pisal ujetnik Ivan Puntar (dom. p. 27, 16 komp.) v pismu z dne 25. I. t. l.:

Preljuba mama!

Že je četrto moje pisanje, a Vaše me ni še ne eno našlo. Tako tudi od nikogar iz preljubljene domovine.

Ja — ljuba mama, vse kaže, da se še dolgo ne vidimo. Čas imam na vse misliti; zato sem preštudiral, kako obsejte oziroma obsadite spomladi polje. To pa seveda, če Vam bo sploh mogoče. Če ne, dajte v našem ali pa pustite tudi v gmajni. Ako ste jeseni kaj obsejali, tudi prav. Če bi se Vam zdelo drugače prav, izpremenite brez skrbi po svoji volji. Tako po mojem Vam v olajšavo, da ne bodete v skrbeh — kako to storiti. Vse njive obsejajte, če so pa količkaj zarasle, jih ne preorjite. Seveda pa je prvo in glavno vprašanje, če bo imel kdo in s kom orati. Mnogo zidam na mojeja strica . . ., sosede, znance. Obračam se do takih, kjer so ostale cele družine. Le povejte jim, da sem se daleč, daleč v tujini zmislil nanje in jih naprosil za njih dobro srce. Prišel je čas, ko smo prisiljeni prositi in drug drugemu pomagati.

Zaukazujem pa Vam — nikaikor se ne smete Vi preveč truditi, saj ne morete. Hranite si le svoje zdravje. Ako se še kdaj vrnem zdrav, bom že popravil; ako ne, — naj pa gospoduje On, ki je nad nami. Težko je moje srce, ker slutim, da ste morda sami ostali doma. Končno bi vse še voljno prestal, ako bi me le eno pismo našlo in razjasnilo vse domače razmere, ki se sploh smejo pisati. Noč in dan je moja misel doma in misel, da je pol leta minulo, od nikogar pa duha ne sluha.

Voli ste prodali ali kakega prašiča? Sena, upam, da bo tudi kaj za prodaj. Nikar pa ne prodajte mlade živine!

Gotovo Vas bo zanimalo, koliko časa sem v Rusiji in kako živim. Ravnokar bo pet mesecev, ker mora tako biti. Telesno prav dobro živim. Samo dnevi so tako dolgi kot tedni, brez najmanjšega dela. To večno ležanje s hudim domotožjem. Z nami postopajo vse hvale vredno. Če želimo, peljejo nas v mesto na sprehod; če hočemo dušno kaj storiti in želimo v cerkev, peljejo

nas v cerkev; peljejo nas v nedeljo in praznike. Vse je po naši veri, samo duhovniki, cerkev in maša je po takozvani pravoslavni veri. Verujejo pa vse, kakor mi. (Razlik je več. Glavna je ta, da so pravoslavni zavrgli papeža! Op.) Kar se tiče jezika, jih sedaj razumemo in z njimi lahko govorimo.

Silno pa sem naveličan svojih tovarišev. Polovica je popolnoma nevernih. Joj, kaki so! Prav gotovo nisem poznal teh ljudi dosedaj. Kaj bo, kaj bo?!

No, hvala Bogu, ni en dan pa nisem bil še dosedaj bolan, čeravno sem bil skoro mesec dni na železnici in čeravno je tu doma strašen mraz. Pač pa smo položili v grob par tovarišev, in enega sem imel čast celo jaz nesti.

Pismo obširno, gradiva pa še za deset. Končam, ni dovoljeno. Ljubi Bog daj, da najde še vse zdrave. To je moja največja želja in goreča molitev. Molite pa tudi Vi za skorajšnji mir in srečno mojo vrnitev.

Iskren pozdrav Vam, bližnjim in daljnim zncem in prijateljem!

Vaš nepozabni Ivan.

Slovenski fotograf v ruskem ujetništvu.

Franc Kurnik, fotograf pri Sv. Trojici v Slov. gor., sedaj v ruskem ujetništvu v Omsku v Sibiriji, je pisal svoji ženi:

Omsk, 10. dec. 1914.

Draga mi žena! Dobro veš, kako težka je bila ločitev dne 27. julija, ko sem se poslavljaj od Tebe in od svojih otročičev, ko me je poklical presvetli cesar za dom med bojni grom. A obupno žalost, ki je trgala ob dnevu slovesa moje srce, je sladilo blagodejno upanje, da nas Vsegamogočni ne loči za zmeraj, da pride čas, ko se bomo zdravi, veseli, srečni zopet videli. Ravno tako se me loteva tudi tukaj v Omsku, v daljni tujini, ob spominu na slovenski dom obupno domotožje. A sladko upanje, da pride vendar enkrat še ura, ko bom stopil na sveta tla drage mi domovine, ko bom objel in pozdravil drage mi domače: Kako željno pričakujem snidenja in zopetnega videnja! O, kako dolgo še treba čakati tega zaželenega trenutka . . .

Draga mi žena! Okoli 5. novembra sem Ti pisal, da sem ujet in da sem na potu

v mrzlo Sibirijo. Če nisi prejela mojih vrtic, tedaj si gotovo že mislila, da me ne boš več videla, da sem že tam, kjer ni muh. Pa prečista Devica me je dosedaj obvarovala vsake nezdode, zato smeva oba, Ti in jaz, z mirnim očesom gledati v prihodnost in trdno upati, da me bo nebeška zaščitnica tudi zanaprej obvarovala vsakršnega zla. Pa nebeška naša Mati naj tudi Tebe in najine otročiče obvaruje vsega hudega.

Zdaj se nahajam v Omsku in hodim k nekemu fotografu na delo. Omsk leži na velikanski pustinji, na kateri zastoj iščeš z očesom dreves, ob izlivu reke Om v reko Irliš in je glavno mesto srednjeazijske gubernije. Mesto ima le enonadstropne hiše, ulice so netlakovane in šteje več lepih pravoslavnih cerkev in mnoge šole za moško kakor tudi za žensko mladino. Tudi rimsko-katoliška cerkev se nahaja v Omsku. V njo sem šel k sv. maši takoj prvo nedeljo in sem bil nad vse vesel, da sem mogel zadostiti svoji verski dolžnosti. Rimsko-katoliški duhovnik, ki oskrbuje to cerkev, je Poljak in zna le ruski in poljski. Včasih še pa pride k nam neki drugi rimsko-katoliški duhovnik, ki zna tudi nemški. Pri njem mislim opraviti velikonočno spoved. Tukajšnje ljudstvo je jako dobro, globokoverno in dobrosrčno. Gre nam na roko in tudi skuša po svojih močeh nam lajšati in manjšati gorje in trpljenje našega ujetništva.

Kaj Ti naj pišem o sibirski zimi? Huda je in traja šest mesecev. Marsikaj bi Ti še rad pisal, draga žena, pa ne smem. Sklepajoč svoje vrstice, srčno pozdravim Tebe, najine otročiče, mater in našega trojiškega č. g. župnika. Bogu in prečisti Devici Mariji izročim Tebe in najine otročiče, da Vas varujeta v sedanjih časih vsega hudega. — Vaš Vas vse ljubeči ata.

Slovenski častniki v ruskem ujetništvu.

Celovski »Mir« je pisal: Iz Berezovke v Sibiriji smo prejeli od gospoda poročnika v rezervi Ludovika Zagoričnika od 4. domobranskega polka pismo, datirano z 29. oktobrom, ki se glasi:

V pismu od nedelje, dne 25. t. m., sem Ti obljubil, da Ti bom kaj poročal iz svojega življenja v vojnem ujetništvu. Poslušaj raje o našem življenju: Pet se nas je združilo v ožje tovarštvo: nadporočnik

Kunoš, poročnik Burghart, Dunajčan, ki je tudi oženjen, s katerima sem skupaj od začetka svojega ujetništva, potem nadporočnik Werrlein, ki ga poznam že izza orožnih vaj, nadalje kadet Handel, Nemec iz Srema, in jaz. Bili smo že v Krasnojarsku skupaj in smo bili tudi skupaj poslani v sedanje bivališče.

Tukaj stanujemo skupaj v dveh sobah, od katerih smo si eno uredili za spalnico, v drugi pa prebivamo čez dan, — stanovanje za samce, kakor si ga primernejšega ni misliti. Namesto postelj smo si napravili skupen pograd s slamicami, odejo smo dobili tukaj; k temu miza za toaleta in kot za umivalnik, da se spominjam na staro nemško pesmico: »Mein Liebchen, was willst du noch mehr!« (Kaj, ljubček, hočeš še več.)

Stanovanje ni nič manj udobno in elegantno: Dolga jedilna miza, okoli tri stolice in ena vrtna klop, narejena iz lat, potem v kotu pri oknu manjša miza, potem polica na steni, ki je obenem obešalnik za obleko, in končno še ena manjša polica, kakor jih je tuptam videti po kuhinjah.

Imamo tudi še kuhinjo, v kateri kuhamo, oziroma kuha naš nadkuhar nadporočnik Kunoš, ostali štirje smo samo njegovi pomagači, kakor nas imenuje, v kuhinji stanujeta tudi naša dva sluga.

Kuhinjo smo opremili z najpotrebnejšim, kupili smo si le najpotrebnejšo kuhinjsko posodo, krožnike in kupice, tudi »čajnik« smo si oskrbeli med dolgo vožnjo po železnici; in tako pijemo čaj trikrat na dan, za zajutrek, po kosilu in po večerji, pa samo s sladkorjem, kvečjemu tuptam s citronsko kislino, pa tudi tako diši. V celi Rusiji se namreč ne dobi alkohola. Spominjal se boš še menda, da se je v Rusiji v začetku vojne prepovedal vsak alkohol, jaz sem menil, da velja ta prepoved samo za armado, pa kako sem se začudil, ko sem videl, da se nikjer ne smejo prodajati ne žgane pijače ne vino, o pivu pa sploh ni govora. Kak podoben ukrep bi bil tudi pri nas dober in v tem oziru bi se lahko od nasprotnika učili.

Včeraj smo dobili dovoljenje za obisk mesta Verhmondinsk; tja smo šli peš — kaki dve uri — mesto ima bolj azijsko lice, zanimivo je namreč, da je videti mnogo Mongolcev in Kitajcev, tudi iz boljših sta-

nov. Ko bi bilo to v drugih okoliščinah, bi bil vesel, da morem to opazovati, tako pa manjka mik, in misli se sučejo neprestano okoli drugih slik. — V nasprotju z živili je obleka tukaj zelo draga, še bolj kakor pri nas, posebno kožuhi, ki se pri nas morda bolj poceni dobijo kakor tukaj. Da sem rešil nekaj perila, se imam zahvaliti samo okolnosti, da sem bil nosil na bojišču nahrbtnik; z ostankom v veliki denarnici ostalega mi denarja sem si nakupil še nekatere malenkosti, da bom s tem izhajal, če ujetništvo ne bo trajalo predolgo.

Pismo iz Sibirije.

G. Fran Silvester, ki je sedaj v Bišku, sibirski gubernija Tomsk, kot vojni ujetnik, je pisal dne 16. decembra 1914:

Minoli teden je bila v Bišku običajna »jarmarka« — velikanski letni semenj. Sejmarji so prišli iz vsega ogromnega biskega krožja in še iz večjih daljav. Videti je bilo tudi mnogo Mongolcev, ki so se zlasti zanimali za konje. Je bila pa tudi res velika izbira: gotovo 10.000 repov, med katerimi sem občudoval mnoge žametne vrance — naravnost prekrasne živali! Za 80 do 100 rubljev kupiš tu konja, ki bi stal v domovini gotovo 600 do 800 K. Sibirski konj pa ni samo lep, ampak tudi skrajno utrjen in vztrajen. Brez oddiha in krmljenja ti preteče svojih 100 km; nato mu privoščijo zunaj na mrazu — brez odeje seveda — pol ure počitka, šop trde slame in nazadnje do mile volje ledenomrzle vode; izprehodi se nekoliko na prostem zraku, potem te pa zopet popelje nadaljnjih 100 km daleč — še isti dan. Čudovite živali!

V brezkončni Rusiji je tudi nešteto goveje živine. Mnogo je prav lepe živine, a krave — volov sem malo videl — bi bile splošno lahko mnogo boljše, ako bi se sibirski »kristjanik« (kmet) teoretično in praktično seznanil z umno živinorejo. Živali so vse leto noč in dan na prostem; po snegu iščejo raztreseno slamo, zato ni čuda, da ima srednje dobra krava pri nas več mleka nego 10 do 15 sibirskih. Po mnogih vaseh sem opazil posebno kravjo pasmo brez rog. Pa tudi muhastim rogamim kravam prav nakratko odžagajo rogove, da v naprej preprečijo vsak uspeh hudobnih kravjih namenov. Da bi krave snažili s kr-

tačami, seveda ni govora, a živali kljub temu nimajo mrčesa. V Sibiriji je pač hud mraz.

Tudi prašičereja je tod še prav primitivna. Trikrat na dan dobe živali žita, sicer pa tavajo po vasi, da kje kaj »boljšega« iztaknejo. Seveda sibirski prašiči niso taki zmrznjenci kakor naši pujski, ki imajo tu in tam lepše stanovanje nego marsikateri zemljak. V snegu spe in počivajo tukajšnji prašički kakor vsa druga živina, pa so zdravi in se lepo zdebele, kakor sem opazil na »jarmarki«. Kot umne, samostojne živali imajo svoboden izhod celo do kolodvora, kjer iščejo odpadkov in se kaj spretno umikajo prihajajočim vlakom. Pri nas se pa marsikatera »govedina« na dveh nogah neprostovoljno zamota pod lukamatijo.

Potem je bil ujet . . . Iz ruskega ujetništva se je oglasil dne 14. aprila Vinko Simčič p. d. Žiher iz Blač pri Beljaku. Nahaja se v Nižnem Novgorodu, Stara Curma. Njegovi domači so vsled poročil, ki so jih dobili, mislili, da že spi nezdravno spanje v tuji zemlji. Lahko si je misliti, kako so se razveselili vesti, da je še živ. Meseca avgusta lani je pisal iz Gradca svoji ženi: Dragi domači! Ko bode te prejel to dopisnico, me že ne bo več v Gradcu, ampak že odidem naprej . . . Tukaj imamo dobro in dosti menaže. Če bo povsod tako, ne vem. Srce me boli, ko vidim to množico krasnih mladih ljudi iti v boj, kakršnega še ni bilo na svetu. Ne skrbite zame, skrbite za domačijo in otroke. O ljubezni otrok mi pa ne piši, ker zavoljo teh trpim največ. Pozkušam nekoliko pozabiti nanje. Pazi, da ne zboliš! Vedi, da imajo sedaj samo tebe. Ne zabite, da bo k letu draginja in pomanjkanje; zato se zapored malo pripravite. Molite, da se še srečno vrnem k Vam. — Zadnjič je pa pisal z bojišča 2. novembra 1914. Pismo slove: Dragi žena! Pri kompaniji nas je že silno malo. Dragi! Bodite bolj zadovoljni doma. Ne veste, kako dobro da imate. Ko bi ljudje vedeli, kaj je to »daj nam danes naš vsakdanji kruh«, bi kruh tudi bolj cenili. Tukaj stane 4 K hlebčič. Ako še Bog da, da še pridem kdaj k Vam, kar je silno malo verjetno, bom šele razumel prav, kaj se pravi »živeti« in kaj da je beseda »kruh«. Pišem Ti sredi najhujšega streljanja in iz sredine mrtvih. Hudo se nam godi, pa zdrav sem le, da se ču-

dim. Sicer sem pa umazan kot zamorec, ker se ne umivamo; ne spimo, malo jemo, še manj pa pijemo. Draga, moli in prosi, da nam Bog da še srečno svidenje. Vinko.

Pisma iz ruskega ujetništva.

Iz Saratova ob Volgi je pisal domov svojim staršem v Rihemberg Anton Kodriča, brat g. trentarskega kurata Kodriča. Pisal je ravno na Sveti večer, pismo pa je došlo v Rihemberg dne 12. februarja. Piše, da je bil ujet 21. novembra. Okolnosti, v katerih je bil ujet, je ruska cenzura v pismu črtala. Nato nadaljuje:

V Lvovu smo bili dva dni. Tam so zelo dobri ljudje. Nosili so nam čaj, tobak, meso, juho, krompir itd. 30. novembra smo dospeli na rusko zemljo. Potem smo se dva dni vozili do Kijeva, odtod dva dni do Moskve, odtod tri dni dalje v tretje mesto. Ranjen nisem bil — hvala Bogu; pač pa sem hudo obolel. Močno sem se prehladil in premrazil v strelških jarkih. Bil sem že v treh bolnišnicah. Sedaj sem že boljši, za kar bodi Bog zahvaljen! Tu ni slabo za nas. Imamo dovolj jesti, kruh je bolj po ceni ko pri nas. — Molite, da bi bil kmalu mir, da se zopet vrnemo v milo domovino. Tu je sedaj zima in mnogo snega, a nam ne stori nič, ker smo na gorkem.

Kako je ušel naš Bríc iz ruskih rok.

Franc Pintar iz Brestja pri Kojskem je zaupajoč v pomoč božjo in Marijino odšel z mnogimi drugimi korajžno na boj v Galicijo. V pismu opisuje, kako se je bil v številnih bojih in kako je ostal dolgo časa zdrav, kljub pogostemu živžganju ruskih svinčenk mimo njegovih ušes. Nekoč — pravi — smo prišli v neki gozd in začeli silno streljati na Ruse. Kljub našemu ognju skozi celo noč se pa sovražnik ni umaknil iz svojih pozicij, ker je bil številno veliko močnejši od nas. Drugi dan pa nam je prišla na pomoč naša težka artiljerija, ki je v silni naglici napravila veliko črto in začela strahovito streljati. Rusi so bili v zakopih, pa naše granate so tako orale po njih, da so jih kar zasuvale in da je hitro odnesel pete, kdor je le mogel. Pa marsikateri je

obležal, ker ni bil dovolj hiter. Mi smo pa udarili korajžno za njimi in jih gonili do večera pred seboj. Pa ravno tisti večer so Rusi obkolili naš oddelek, bilo nas je dvajset po številu. Ukažejo nam vreči puške proč. Ker pa jaz tega nisem hotel storiti, skoči en Rus proti meni in me hoče zabosti. Jaz se hitro osuknem in ga sunem z bajonetom, da se je zgrudil mrtev na tla. Med tem je postal ruski krog okrog nas še tesnejši in vsak odpor bi bil brezuspešen. Rusi so nam začeli jemati konzerve. Jaz pa sem rekel svojemu tovarišu Jožefu Reja iz Kožbane, da snejmo raje mi meso kot pa da nam je Rusi pojedjo. Hitro odpreva vsak svojo škatlo in začneva jesti spričo Rusov. Kadar so pobrali konzerve, so nam začeli pobirati denar. Meni so vzeli 22 kron. V meni se je vzbudila silna žalost, da moram biti ujetnik in sklenil sem, da raje umrem kot se pustim gnati v Rusijo. K sreči je bil v bližini jarek. Hitro pošepnem svojemu tovarišu, da skočiva noter in ubeživa. Sklep je bil izvršen. Grozno pa je bilo, ko sva se po trebuhu plazila po jarku. Srečo sva imela, da je bila noč. Ravno opolnoči sva prispela nazaj k svojemu polku in povedala, kaj sva doživela. Odpravimo se z veliko močjo na oni kraj, kjer smo bili obkoljeni; Ruse napademo, jih zazenemo v beg in jim odvzamemo še ostale ujetnike. Rusom ni ostalo drugega kot denar, pa še ta jim ni posebno teknil, ker so naše krogle dobro zadevale njih glave in hrbte. Prebil sem po tem dogodku še več časa v boju, dokler se je krogla spomnila tudi mene in mi prevrtala kost v komolcu, nakar sem bil prepeljan v Ljubljano v bolnišnico.

Brata se sešla v ruskem ujetništvu.

Iz ruskega ujetništva sta pisala sina Cerarjeve družine iz Žej pri Dobu, okraj Kamnik na Kranjskem. Služila sta oba pri polku št. 17. Alojzij (Cerar) pri 6. stot., ki pa je bil takoj prvi dan 22. avgusta ranjen in ujet. Njegovi tovariši so pripovedovali, da je zgorel v neki od ruskih vojakov zažgani bolnišnici. Franc (Cerar) 2. stot., je bil pa ujet 16. oktobra; pisal je zadnjič 30. septembra. Posebno zanimivo je pa to, da je bil Franc dva meseca pozneje ujet kakor njegov brat, pa sta se se-

daj sešla v Tobolsku v Sibiriji. Gotovo je bilo veselo snidenje, ko sta mislila drug za drugega, da ga ni več med živimi.

Dvakrat ujet, dvakrat ušel.

Franc Vošner, lovec, je pisal dne 15. marca svoji sestrični Mariji Vošner pri gospej M. Dobnik v Šmartnu pri Slovenjem Gradcu s severnega bojišča:

Lepo se Ti zahvalim za kartico, katero sem hvala Božu zdrav in z velikim veseljem sprejel. Zadnjega februarja zjutraj nam je šlo slabo; bil sem dvakrat ujet, pa sem dvakrat ušel in tudi vsi drugi, nazadnje sem pa še dva Rusa ujel. Sem si že mislil, da bom moral v Sibirijo ali pa na oni svet, a hvala Božu sem še ostal zdrav. Slovenski fantje in možje smo krepke nravi in se ne damo tako kmalu pohrustati ne od Rusov, ne od naših narodnih nasprotnikov!

Od »mrtvih« so vstali.

Po preteku prvih štirih mesecev sedanje vojske so se jele pojavljati v časopisih notice z naslovi: »Od 'mrtvih' so vstali«. Tisti čas, tako proti Božiču leta 1914., so namreč polnile slovenske domove nove skrbi. Prihajala so z bojnih polj poročila o naših porazih, prihajale so vesti, da so polki, pri katerih so služili slovenski možje in fantje, mnogo trpeli, da jih je padlo toliko in toliko tisočev itd. . . .

Nepopisna žalost in skrb je polnila slovenske domove, iz katerih so se nahajali na severu in jugu naši. Pa so prihajale vesti: ta je padel, oni je padel . . . in srca žen, nevest in mater so se krčila bolesti. Pošte ni bilo, pošta z bojnih polj je zastajala, tudi mnoga tja pisana pisma so prihajala nazaj. Temu se je pridružilo še to, da so prihajali ranjenci, da so prihajala pisma tovarišev-vojakov, v katerih mnogih je stalo poročilo o tem ali onem, da je prelil kri za domovino, da je padel . . . Lahko si mislimo razpoloženje slovenskih žen, ker ni bilo pošte, če pa je bila, je bila navadno žalostna.

Pretresljivo lepo je orisala to razpoloženje »Gorenjka« v pesmici »Pošte ni . . .« v »Domoljubu«:

Fant je moj na vojski, Ruse strelja, vzela ga je tista žalostna nedelja, ko so ob vogleh na liste rmene gledale s solzami plahe žene, jokala prestrašena dekleta, zgrinjala se deca krog očeta, fantje pa se delali vesele, v tiho noč so pesmi jim donele, da večer je lep, da bo zavber dan, da marširali bodo v tujo stran.

Vsak dan pošto pazim, upam, čakam, tedne čakam, pišem sama, plakam, v solzah plavajo mi črke črne, poštar pride, moja pisma vrne. O Vsehsvetih bila bi poroka, Zdaj pa? — V srcu misel stoka: fant na vojski, morda že pod rušo molit prosi me za revno dušo. Oj, Marija, vem, Ti si mimo šla, milo, usmiljeno ga pogledala.

Vsaj za eno, zadnje pozdravilo dala bi škrjančku naročilo, ki je polko plesal mu nad njivo, lastovko poslala lahkoživo, ki je strigla zrak mu okrog strehe, prepelico, ki je sredi lehe drobno mu v veselje prepelila, da bi še enkrat ga zveselila, pa jih ni in ni; solnca šli iskat daleč so od nas, dol na laško plat.

Črni vran s požrešnim kljunom kraka, se ponuja, moja pošta čaka, sivi sokol krili si peroti, daleč tja za Vislo je na poti, jastreb se srdito z lipe čmeri, plen diši mu, tja na sever meri, kljuvat očke bi ta družba rada, kopat s kremplji v prsih srca mlada. Ko se vrnejo, pošto prineso, da moj fantič spi, in da vstal ne bo.

Tako je tudi bilo v premnogih družinah, v premnogih slovenskih hišah.

Oblekli so žalno obleko, zvonovi so zvonili, maše-zadušnice so se darovale, molili so . . . Pa je vstalo solnce in spustilo svoje žarke v marsikak tak dom. Pošta je prišla in prinesla veselo novico — iz ujetništva. Obrazi so se razjasnili, srca so zatrepetala veselja: Živi, četudi je ujet, samo da živi!

Od hiše do hiše, od vasi do vasi je šlo, nova upanja so vstala v srcih tisočerihi. Tudi tam, kjer so že uradna in druga poročila z gotovostjo zapisala v srca, da ga ne bo nikdar več. Tako so vstali mnogi od mrtvih. Nekaj takih slik podajemo v naslednjem.

Takoj ko je doslužil svoja vojaška leta, se je vrغل na gospodarstvo. V predpustu lansko leto je bila pri Primožu v Tenetišah pri Kranju poroka. Nevesta je prinesla nekaj dote, tako da sta mlada zakonska upov polna gledala lahko v bodočnost. Ljudje so rekli, da če bo šlo tako naprej, se bo lahko popravilo, kar je prej nesrečni alkohol zagrešil na gospodarstvu. Potem je pa prišla vojska in tudi Ivan Oven iz Tenetiš je moral »za dom med bojni grom«. Na gospodarstvu je ostala samo mlada žena s sestrami in materjo svojega moža. Meseci so potekali, eno samo pismo iz bojnih poljan je zašlo k Primoževim v Tenetiše. Eno samo pismo! Tedni v pozni jeseni in začetkom zime so postajali dolgi kot meseci. Nobenega glasu o Ivanu. Ta in oni je prišel ranjen, o tem in onem se je zvedelo, da je padel — o Ivanu pa nič.

»Padel je,« tako so govorili vsi, in mladi ženi se je krčilo srce. Krčilo se ji je žalosti, ker so ležale na njem poleg skrbi za moža i skrbi za gospodarstvo.

Pred Božičem so imeli pri Primožu v Tenetišah krst. Majhno punčiko so dobili. Dvojna je bila žalost mlade mamice, ki je mislila, da to majhno dete ne bo imelo nikočar, po katerem bi moglo stegati ročice in mu klicati: »Ata, ata...«

Toda za Božič je Bog preobrnil. Prišlo je pismo iz daljne Rusije. Ivan Oven je pisal, da je bil ranjen in ujet. Godi se mu tako, ampak upanje ima, da se še vidijo.

Tako je vstal »od mrtvih« tisti teden, ko mu je Bog daroval prvo dete. Odslej je sicer še težko v Primoževi hiši v Tenetišah, ampak v srcih je upanje.

Iz ruskega ujetništva se je oglasil Luka Čebašek, doma iz ljubljanske okolice. Mati in bratje Valentin, France in Ivan so bili dolgo časa v silnih skrbeh,

ker ni bilo od Luka nobenega glasu. A ko so izvedeli nekega dne, da se Luka Čebašek nahaja v seznamu padlih, je zavladala tiha žalost pri Čebaških. Bratje so bili vsi potrti, mati je pa v molitvi iskala utehne in je pretakala solze, češ, da ne bo nikdar vedela za Lukov grob. Pri večerni molitvi so se spominjali njegove duše. Ali kakor v tolikih slučajih, so tudi pri Čebaških prezgodaj molili za dušo rajnega, zakaj Lukovo pismo iz mesta Orenburga, ki leži v podnožju Urala na meji evropske Rusije, jih je prepričalo, da Luka še živi, dasi je bil uradno proglašen za mrtvega. Ko so domači prejeli od Luka nad vse jim drago pismo, so bili popolnoma potolaženi in veseli, da nikdar tega, in to po vsej pravici, ker jim je Luka tako nepričakovano od mrtvih vstal. Njegova mati mu je pisala: »... hvala Bogu, da si še pri življenju. Le pogum, Luka, po nevihti bo zopet solnce sijalo!«

Franciška Pintar, trgovčeva žena iz Šiške, je jako žalovala za svojim možem Janko Pintarjem. Odšel je bil na južno bojišče, in kakor bi kamen v vodo vrغل, nobenega glasu ni bilo od nje. Vsa trgovska opravila so padla njej na rame, tako da je v svoji žalosti skoraj klonila pod njih težo. Ali moževo pismo, katero ji je pisal iz Skoplja, da je še med živimi, je pregnalo ženi vso žalost iz srca in ji ga napolnilo z veseljem in radostjo. Zdaj je vsa prerrojena in z »novimi močmi bo vodila moževe posle, dokler se ji ne vrne v njeno naročje in v krog svojih ljubljenih otročičkov«.

Tako veselega svetega večera še ni praznovala posestnikova žena Marija Župc iz Iške vasi kakor letošnje leto. Njen mož Anton Župc je moral tudi kakor sto in sto drugih slovenskih mož in fantov na bojišče za dom in za cesarja. Težko je bilo slovo od žene, pretresljivo od otrok. Ali mož in oče je v božjo voljo vdan zapustil svoje in odšel z risanico v bojni šum in hrum, »ker je tako velel domovine ukaz«. In kar je odšel mož z doma, ni bilo nobenega glasu in poročila od nje. Žena, vsa v skrbeh, je popraševala po ljubljanskih vojaških bolnišnicah po svojem možu. Vsak ranjenec pa, ki ga je vprašala

Avstrijski dragonci zajeli ruski tren.

Pred našimi čelami umikajoča se ruska armada v Bukovini.

Prizor iz strelskih jarkov: Stanovanja naših častnikov v Karpatih.

V naglici izkopani strelski jarek v Galiciji.

po možu, je v njeno veliko žalost le to povedal, da je Anton Župec — padel. Vsa žalostna se je žena vrnila domov in si potoma solze iz oči otirala. Žalostni in kakor večnost dolgi so se ji zdeli vsi dnevi do 24. decembra. Rečenega dne pa je prejela z nepopisnim veseljem in radostjo pismo od svojega moža, ki ji je pisal, da je živ, in sicer v Novem Nikolajevsku v Sibiriji. Samo besedica »živ« je že tako lepa, tako vesela, da ženino srce ne pozna zdaj večje sreče. »Danes ta dan se je Jezusček rodil, ti si mi pa od »mrtvih« vstal. Vesela sem jaz, veseli so otroci, vesela je vsa vas, da si še živ. Vsa hvala Bogu in Materi božji, ki sta uslišala mojo molitev, da bi se nam vrnil živ in zdrav iz vojske.«

*

Iz ruskega ujetništva se je oglasil posestnikov sin France Petrovič iz Vrzdence pri Horjulju. Njegovi starši niso prejeli o njem nobenega sporočila, odkar je odšel v vojsko. Splošno se je sodilo, da je mrtev, ker je njegov bratranec pripovedoval, da ga je videl, ko je od krogle zadet padel, ko so se naši umikali ruski premoči. Oče, ves žalosten in potr, je že skoro obupaval nad usodo svojega Franceta, kar dobi od njega iz Rostowa, ruskega mesta ob reki Doni, naslednje pismo: Predragi starši! Moram Vam pisati par vrstic, da boste vsaj vedeli, kje da sem. Bil sem ranjen v nogo, potem so me pa dobili Rusi. Zdaj sem že pet tednov v vojaški bolnišnici v mestu Rostov v Rusiji in imam že skoro popolnoma zdravo nogo. Sile mi tukaj ni, le silno dolgčas je; kako bo pa zanaprej, ko grem iz bolnišnice, pa ne vem. Pisal sem Vam že eno pismo, a dvomim, če ste ga dobili, zato pišem zopet. Ko se vojska konča, se zopet vidimo. Najlepše Vas pozdravljam vse domače. Na svidenje! Vaš Franc Petrovič. — Pismo nosi datum 16. oktobra, potrebovalo je nad dva meseca, da je prišlo na določeno mesto.

*

Franc Jošt, ki je služil pri 27. domobranskem pešpolku, se nahaja, kakor je sporočil, v Tomsku v Sibiriji. Tomsk je večje mesto, ležeče na sibirski železnici na reki Tom. Vse poizvedovanje za Francetom Joštom je bilo brez uspeha. Tudi

Rdeči križ na Dunaju, kamor so se bili njegovi ljudje obrnili, ni vedel o njem ničesar sporočiti. Pa česar jim ni mogel nihče povedati, jim je povedalo Francetovo pismo, katerega so se nad vse razveselili.

*

Z junaškimi fanti in možmi hrabrega našega pešpolka št. 17 je moral na severno bojišče tudi Franc Suhadolnik. Težko je bilo njegovo slovo od žene in otrok Anice in Francke, a šel je kakor gre vojaku-junaku, da brani dom in cesarja. Odkar pa je odšel mož z doma, ni bilo nobenega glasu od njega. Žena mu je pisala pismo za pismom, dopisnico za dopisnico na bojno polje, ali vse zastoj. Od moža ni bilo nobenega sporočila, nobenega znaka, da je še med živimi. Vsej potr in žalostni ženi se je zdelo, kakor da se je njen mož France pogreznil v morje in so se zgrnili peneči valovi nad njim, da ga ne bo nikdar več videla. Ubogo ženo je misel, da je njen mož padel na bojišču, tako potrla, da je naposled zbolela. Ali kakor že toliko drugih slovenskih žen je tudi ta prežgodaj žalovala za možem, zakaj nekega dne je dobila pisanje od moža samega, ki ji je pisal iz mesta Harkova v južni Rusiji, da se nahaja v ruskem ujetništvu. Žena je brala in strmela v list in solze radosti in nepopisnega veselja so ji zalivale oči. »Pred prazniki,« je pisala žena možu, »sem dobila hčerko, sirotico, oddaljeno sto in sto milj od svojega očeta. Bila sem jako bolna. Zdravje se mi vrača. Samo da si živ. Še se bomo videli, hvala Bogu. Vsi te prisrčno pozdravljamo, hčerki Anica in Francka in do groba ti zvesta žena. Z Bogom!«

*

Med ujetniki 17. pešpolka je tudi posestnikov sin Matija Jager iz Zavogelj pri Hrušici pod Ljubljano. Jagrovi so bili vsi potr, ker ni bilo od Matija nobenega glasu, kar je bil odšel na severno bojišče. Pa kakor prežene zlato solnce duhomorno meglo, tako je Matijevo pismo, da je še živ, pregnalo vso žalost iz Jagrove hiše. In z veseljem kakor še nikdar so pisali Matiju v Konstantinovsko v južni Rusiji to-le pismo: »Dragi sin! V začetku pisma Te prav lepo pozdravljamo ata, mama, teta, bratje in sestra in Ti povemo, da smo

Tvoje pismo in karto prejeli in da smo bili jako veseli, ko smo zvedeli, kje si. Na Boga in Marijo nikar ne pozabi. Prišel boš nazaj, če je božja volja, samo da si zdrav. Lepo Te pozdravljamo vsi skupaj. Z Bogom!«

V ruskem ujetništvu se nahaja Franc Čarman iz Dravelj pri Ljubljani. Bil je na severnem bojišču težko ranjen, zdaj se zdravi v Moskvi, ki je, kakor pravi, jako lepo mesto. Odšel je bil na severne poljane s 27. domobranskim polkom, pa ni bilo tedne in mesece ne duha ne sluha po njem. Oče, mati, sestra, žena, otroci, vse je bilo žalostno in potrto. Otroci so dan na dan vpraševali, kdaj ata pridejo domov. Gledali so skozi okno, ozirali se na pragu, ali ateja, dobrega ateja ni bilo od nikoder. V Čarmanovi hiši je vladala tiha žalost, čuli so se samo vzdih. Kar pride nekega dne pismo za vso Čarmanovo hišo. Vsem se je odvalil težak kamen s srca, otroci so pa vriskali od samega veselja. In vsi srečni in veseli so odgovorili na tisto drago jim pismo tako-le: »Z veseljem smo prejeli Tvoje pismo, četudi nam pišeš, da si bolan, samo da si še pri življenju. V silnih skrbeh smo bili, ker nismo dobili nobenega glasu od Tebe. Prisrčno Te pozdravljamo v neznane daljne daljave in Ti želimo, da bi Te ljubi Bog ohranil, da se zdrav vrneš k svojim domačim. Vsi Te težko pogrešamo: oče, mati, sestra, otroci in Tvoja ljubeča Te žena Franciška. Z Bogom!«

Iz ruskega ujetništva se je oglašil posestnik Janez Justin iz Ribnega pri Bledu. Ko se je oglašil, so mu nemudoma odpisali: »Mislili smo, da Te ni več med živimi. Zelo smo bili veseli čez toliko mesecev tega poročila. Komaj čakamo, da prideš nazaj. Vsi pridno delamo, posebno zdaj, ko vemo, da živiš. Veselemu človeku gre delo vse drugače od rok. In mi smo veseli in vsi srečni, samo da si živ, hvala Bogu! Sprejmi sto in sto pozdravov v daljno Rusijo. Z Bogom!«

Iz ruskega ujetništva se je oglašil tudi Jožef Kos iz Rožne doline pri Ljubljani. Mlada žena Fani, delavka v tobačni tvor-

nici, ni dobila nobenega glasu od moža cele mesece. Vsevprek je govorilo, da je njen mož padel, da ga ne bo nikdar več nazaj. Ti in enaki glasovi so bili žalostni ženi meč v srce. Vdala se je naposled v božjo voljo in oblekla — žalno krilo za možem. Ali prezgodaj! Zakaj mož je še živ, kakor ji je povedal in pisal, in se bosta še videla iz oči v oči, če Bog dá. Zdaj biva v Konstantinovskaji, ki leži ob reki Don v južni Rusiji.

Ko se je vnela sedanja svetovna vojna, je moral tudi posestnik Viljem Horvat od Sv. Križa pri Kostanjevici zapustiti ženo in sinčka, zapustiti domače ognjišče in dvorišče in odriniti na severno bojno polje, da tvega kri in življenje za dom in cesarja. Težko je odhajal od ljubljene ženke in sinčka, a vdan v božjo voljo in v upu, da se še vidijo, se je poslovil, kakor gre vojaku-junaku. Sicer je žena Rezika prejela od moža pismo kmalu po njegovem odhodu, a potem ni bilo skozi devetdeset in več dni od njega nobenega glasu. Žena je bila silno žalostna in potrta. In to tem bolj, ker o svojem možu je slišala samo to, da je mrtev. Kdor je prišel s severnega bojišča domov, vsak je trdil, da je Viljem Horvat pokopan na severnih bojnih poljanah. Ko je tudi K.-ov Lojze pisal, da je Viljem Horvat našel smrt na bojišču, tedaj je žena oblekla žalno obleko. Meč bridkosti in srčnih bolečin je presunil njeno srce. Vdana v božjo voljo je tiho in molče prenašala strašen udarec. Sinček je tolikokrat klical ateja, ali ateja, dobrega ateja, ni bilo od nikoder, pač pa je prišlo nazaj iz Galicije 18 pisem in tri karte, ki jih je bila žena možu pisala. Žena pa je le še in še povpraševala po možu in poizvedovala na vse strani pa potihem jokala. Ko je nekega dne zopet slišala, da je mož mrtev, je vnovič jako jokala. Cel dan ni našla nikjer pokoja. Ali ravno isti večer je bil za ženo nepopisno vesel. Ob pol desetih zvečer ji je prinesla gospodična poštarica pismo — od moža, da je še živ, in sicer v ruskem ujetništvu v mestu Rostovu v donski guberniji. In ženi Reziki so zdaj zaskrile solze veselja in radosti v očeh. »Lahko si misliš,« je pisala pismo možu v daljno Rusijo, »kakšno je bilo moje veselje. Skoraj verjeti nisem mogla,

da si mi res Ti pisal, ampak da so le sanje. Pišeš mi, da naj dobro spravim mošt, a jaz sem pismo prejela, ko je mošt že čist. Kar se gospodarstva tiče, bodi brez skrbi, da si bom na vso moč prizadevala, da bo vse v redu. Hvala Boгу vsemogočnemu in Mariji, da Te je ohranil pri življenju. Moj Bog, koliko sem prestala in pretrpela v tem času. Nebesa naj Te mi kaj kmalu pošljejo nazaj, pa bo vsa žalost pokopana. Sprejmi srčne pozdrave od zveste Ti ženke in od sinčka. Z Bogom!»

V največje začudenje je dobila nekega dne Rozalija Paulovič, rojena Oberstar iz Gor. Pirošice pri Cerkljah, pismo od svojega pogrešanega moža-vojaka. Piše ji, da je zdrav ter da se mu popolnoma dobro godi. Pismo je datirano z dne 30. oktobra 1914. Nahaja se v mestu Poccia. To je zopet v pomirjenje tistim, kateri ne dobe poročil od svojih. Ženi so ljudje pripovedovali, da je moža zadel šrapnel ter da je padel v močvirje.

Iz ruskega ujetništva se je oglašil pešec 17. pešpolka, 5. stotnije, Jan. Mikec, ki je bil v uradnem seznamu označen kot ranjenec. Pisal je svoji ženi Mariji v Lesce, ki že od avgusta 1914 ni vedela nič o njem, da je še zdrav. Nahaja se v Konstantinovi v Rusiji. Pismo je hodilo od 31. oktobra 1914 do 14. januarja 1915, torej celih 76 dni.

Oglasil se je iz ruskega ujetništva Franc Zupančič, posestnik iz Pesnice, vulgo Blaž, ki je služil pri 17. pešpolku, 4. stotnija. Nekateri so pravili, da je ranjen, drugi da je mrtev, tretji so ga zopet videli, da je umrl na železnici, četrti so pa celo videli njegov grob. Sedaj pa se je imenovani oglašil iz ruskega ujetništva na veliko veselje njegove žene, ki je v tem času porodila zdravo hčerko. Imenovani pravi, da je živ in zdrav in da se po vojski, ako Bog dá, zopet vidiyo.

»Slovenec« je poročal: Gospod prof. Puntar v Gorici je te dni vprašal v našem listu po svojem pogrešanem bratu-vojaku

Ivanu. Na to vprašanje je dobil od nekega ranjenca pismo, v katerem mu naznanja, da je bil poleg, ko so ustreljenega brata pokopali. V »Slovencu« smo imeli beležko, naj dotični ranjenec ta dogodek natančneje opiše. Medtem je pa prejel gosp. profesor Puntar od brata Ivana dopisnico z dne 1. oktobra 1914 iz Moskve s sledečo slovenski pisano vsebino: »Predragi Jože! Ljubeznive pozdrave pošiljam vam živ in zdrav! Ako me Bog ohrani zdravega, se še vidimo. Sporoči domov in potolaži jih. Ivan.« Tako je zopet eden vstal od »mrtvih«. Iz tega pa sledi tudi, da onim, ki v časopisih vprašujejo po pogrešanih vojakih, ta vprašanja ne prinese jasnosti, pač pa še večje zmede.

Drobna pisma.

Janko Kovač iz Kozarjev pri Dobrovi, sedaj vojni ujetnik v Skoplju v Novi Srbiji, je pisal ženi Franciški: Skoplje, dne 23. grudna 1914. V začetku svojega pisanja pristrčno pozdravim Tebe in otročičke. Pozdravim prijatelje in znance, pozdrav vsem. Želim Ti veselo in srečno novo leto, dasi boš dobila to pisanje, ko bo že nekaj dni novega leta minilo. Jaz bom letos dvakrat praznoval božične praznike, enkrat v duhu z vami vred, enkrat pa s Srbi, ki jih obhajajo 15 dni pozneje kakor mi. Zdrav sem, hvala Boгу. Da bi bil le zanaprej tako, kakor sem bil doslej, pa bom zadovoljen. Zdaj sem v bolnišnici za strežaja med samimi Srbi. Pošlji mi kaj denarja, zakaj samo tega mi manjka. Piši mi, ali je kaj novega, ali pa še vse po starem. In če imate kaj snega, tukaj ga ni nič in tudi mraz ni nič. V Skoplju pada sneg samo po zgornji polovici planin, v znožju pa ne. Pa še tisto, kar ga pade po vrhovih in višavah, nima daljšega obstoja. Snega, pravim, nimamo, zato pa tem več blata. Pišem Ti ponoči v službi. Sklenem svoj spis s srčnim pozdravom Tebi in otročičkom Tvoj zvesti Janko.

France Jankovič iz Črnega vrha nad Polhovim Gradcem je pisal staršem: Zdrav in nič ranjen se nahajam v ruskem ujetništvu. Ženi sem že pisal, zdaj pišem še Vam, če se je ona karta izgubila. Po-

vejte ženi, ako ni dobila karte, da sem živ in zdrav in da se bomo še videli, če Bog da. Za brata Andrejca nič ne vem, pa za svoje prijatelje in tovariše tudi nič. Tukaj sem samo jaz pa še en drug Slovenec iz Horjula. Vožnje semkaj preko nepreglednih ruskih ravnin ni bilo konca ne kraja. Človeku se zdi, ko se vozi v ruski deželi, kakor da je tam kje sredi morja, povsod sama ravan. Mesto Nikolajevskaja, kjer zdaj diham božji zrak, leži v južni Rusiji v kubanski guberniji med Kaspiškim in Črnim morjem. Na sever, vzhod in zapad vse sama ravnina. Le proti jugu gledamo gore, namreč veličastne kavkaške vrhove, ki se vzpenjajo v nebeške višave več kakor še enkrat tako visoko, kakor je slovenski Triglav. Zbogom pa zdravi ostanite!

*

Otoničarjevi v Hraščah pri Postojni niso štiri mesece nič slišali o Matiju. Dne 26. marca je iz Voroneža prišlo pismo v Otoničarjevo hišo v Hraščah, v katerem je dal »mrtvi« Matija materi, očetu, bratom in sestram na znanje, da še gleda svetlo sonce in da se bodo še videli na tem svetu, če Bog da.

*

Ivan Črne je pisal ženi iz Bugulme v samarski guberniji: Od 13. decembra 1914 sem ruski ujetnik. 14 dni smo se vozili po železnici preko prostranih ruskih ravnin, 12 dni smo pa peš hodili. Delamo pri kmetih po en ali dva pri eni hiši. Dobivamo ruske kopejke, da plačujemo kmetom živež, ki nam ga dajejo.

*

Ivan Kraljič je pisal iz Jekaterinovskaje ženi Ivanki na Dobrovi: Pristrčen pozdrav Tebi in otrokom in moji materi. Tukaj je tudi Vovko z Viča in iz Vnanjih goric Tvojega jeroba sin Janez. V tem kraju še ni preveč slabo. Dve uri imamo prej jutro in dve uri prej večer kakor doma na Kranjskem. Kruh je tukaj poceni. Za pet krajcarjev ga je en funt, in to belega! Mesto Jekaterinovskaja leži v južni Rusiji med Črnim in Kaspiškim morjem. Proti severu se razprostira nedogledna ruska ravan, proti jugu se pa dviga v nebeške višave veličastno kavkaško gorovje, ki je čez 5000 m visoko.

Ignacij Jug in Vinko Fakin, oba učitelja, sta se čez več mesecev oglasila iz Bielova. Pisala sta prijatelju v Šiško: . . . Menda si že mislil, da sva našla svoj grob v Galiciji, pa kakor vidiš, še dihava božji zrak. Dne 21. novembra m. l. sva bila v neki bitki oba lahko ranjena, in sicer jaz (Jug) v desno, Fakin pa v levo roko. Kakor ranjenca sva prišla Rusom v roke. Pismo je datirano z 31. decembrom 1914.

*

Viktor Perme je pisal prijatelju v Ljubljano iz Ašabada v Turkestanu ob perzijski meji med drugim tudi to-le: Tukaj smo imeli par dni sneg. Bilo je precej mraz. Snega domačini že 30 let niso videli, in je sneg, kadar pade, velika novost, redka prikazen. V par dneh bomo imeli zopet 30 stopinj vročine, se bomo že malo pogreli. Ravno prav, ker me vedno mrazi, ko še nisem popolnoma zdrav. Prav poceni je tukaj divjačina, tako n. pr. stanejo dve sljukji in dve jerebici samo — 40 kopejk (1 K 2 v.). Druge reči so pa precej dražje. — Pismo je bilo pisano v Ašabadu dne 14. oktobra 1914.

*

Avgust Skaberne, poročnik, je pisal iz Kokanda v Turkestanu med drugim tudi tako-le: . . . Pred dvema dnevo-ma mimo Arabskega morja po štirinajst-dnevni vožnji semkaj dospeli. Vreme imamo južno, čez mesec dni bo vse v cvetju. Prebivalci mesta, ki šteje 80.000 duš, so po večini Sardi (mohamedani). Tukaj nas je več Slovencev. Pismo je pisano dne 15. januarja 1915. Torej je v Kokandu že davno vse v cvetju.

*

Iz ruskega ujetništva se je oglasil Michael Meglič iz Loma št. 11. Kot črnovojniki je moral oditi v vojsko star 42 let ter je bil ujet dne 19. oktobra. Brat njegov, Jožef Meglič, tudi črnovojniki, se nahaja ranjen v bolnišnici Urfahr pri Lincu. Drugi brat Franc Meglič je bil tudi kot črnovojniki poklican v Pulj, kjer je še sedaj, tretji brat Valentin je pa sedaj po novem letu odrinil proti Galiciji. Tako imajo Harižev oče iz Loma štiri sinove v vojski, pa so še vsi štirje živi.

Jožef Selan se je oglašil čez sedem mesecev iz Ašabada v južni zapadni Sibiriji, kjer nimajo pač nobenega mraza. V Ašabadu kaže toplomer sredi zime par stopinj gorkote. Žena Apolonija, stanujoča v Cerkevni ulici št. 15 v Ljubljani, se je Jožetovega pisma nepopisno razveselila. Kdo bi se pa ne?! Saj ni bilo več kakor pol leta ne duha ne sluha za možem. Ženo so trle skrbi in žalost jo je morila, ko se je videla tako zapuščeno s svojima otročičkoma Anico in Joškom vred. Kar ni očeta doma, je Jožek shodil, Anica pa že govori. Vsakemu pripoveduje: atej v vojski, pa bo kmalu domov prišel. Joško bo šel pa že sam ateu naproti, ko bo prihajal iz daljne dežele domov.

*

Oglasil se je iz ruskega ujetništva Franc Kajdiž, posestnik v Žirovnici 26. Štirje bratje so odšli v Galicijo. Dva sta bila pri istem polku. Takoj drugi dan bitke, 27. avgusta, pogreši Tomaž brata Franceta, in od tistega časa ni bilo nobene sledi o njem. Žena z otroki, prijatelji in sorodniki so že obupavali, da se nikdar več ne vrne. Dne 6. marca pa pride na brata — borovniškega župnika — iz daljne Azije iz transkaspiske province iz mesta Ašabad pismo, v katerem poroča, da je zdrav, da je že dvakrat pisal domov, vošči vesele božične praznike in srečno novo leto. Značilno je, da je to pismo hodilo štiri mesece.

*

Iz Javorja na Koroškem so poročali: Iz ruskega ujetništva se je oglašil sin tukajšnje ugledne družine Franc Stopar, vojak 4. domobranskega polka. Žalostni starši so ga že objokovali kot popolnoma v zgubo prišlega, kajti od 26. avgusta niso prejeli od njega nobenega poročila, sedaj pa je pisal, da je živ in zdrav in da se mu primeroma dobro godi; nahaja se v Sibiriji v kraju Chabarovsk; pismo je hodilo od 10. decembra 1914 do 8. februarja 1915.

*

Iz ruskega ujetništva je pisal Josip Jarrh, učitelj v Dragi, naslednje pismo z dne 6. decembra 1914: Dragi starši! Morate se bodete prestrašili, ako Vam pišem, da sem bil 22. novembra 1914 v boju ranjen in da so me ranjena Rusi ujeli. Ra-

njen sem bil v levo nogo nad gležnjem, a rana ni nevarna in bom ozdravel, če ljubi Bog da, brez kakih posledic. Sedaj se nahajam na Ruskem v mestu Kijev. Domov nas ne bodo spustili preje, dokler se ne sklene mir. Ni se Vam torej treba bati, po sklenjenem miru se sigurno vidimo.

*

Iz ruskega ujetništva se je oglašil Alojzij Miklič, usmiljen brat iz Kandije, z redovnim imenom fr. Herman. Služil je pri lovcih in se udeležil hudih bojev proti Rusom. Svoje zadnje pismo z bojišča v Karpatih je pisal 14. novembra lanskega leta. Priznaval je, da ga je ščitilo očitvidno božje in Marijino varstvo. Krog njega je padlo vse polno njegovih tovarišev. Krogla, ki bi bila njega zadela, je pa obtičala v njegovem nahrbtniku. Sedaj je pa dospela njegova dopisnica iz Kowrowa, kjer se nahaja kot vojni ujetnik.

*

Umrli je vojni ujetnik v Ufi pod Uralom na Ruskem Anton Kralj iz Besnice pri Kranju dne 8. decembra 1914. Tovariši so mu skazali zadnjo vojaško čast, kakor mnogim drugim že umrlim Avstrijcem v ujetništvu. Doma zapušča vso potrto mlado ženo in na novo urejeno gospodarstvo. Imel je srce za moderno praktično kmetijstvo. Škoda zanj. — To žalostno novico so sporočili domov dne 16. decembra minolega leta, a pismo je prišlo šele 5. marca na svoje mesto. Podpisali so se sledeči ondi bivajoči ujetniki: Jožef Jerina z Visokega pri Kranju, Franc Sitar iz Tržiča, Franc Erjavček iz Kamnika, Alojzij Merljak iz št. Petra pri Gorici 284, Lovrenc Robič iz Kranjske gore, Janez Bernard z Dobropolja pri Brezjah in Franc Dobjida iz Vrbnje.

*

Iz Ašabada v Turkestanu ob perzijski meji, kjer je več Slovencev vojnih ujetnikov, se je oglašil Anton Zajec, ki je pisal svoji soprogi Viktoriji, stanujoči v Ljubljani na Sv. Petra cesti št. 74, takole: »... sem na Ruskem v ujetništvu. Osemnajst dni smo se vozili vedno po ruski državi. V Ašabadu, kjer bivam, je jako toplo, skoro že zdaj tako kakor v Ljubljani

poletu. Ne delam skoraj nič, hrane je pa tudi dosti.« — Pismo je pisano v Ašabadu dne 28. januarja 1915.

*

Ivan T a r i s je pisal iz Sarapula v vjatski guberniji: »... dam Ti vedeti, da sem sedaj v mestu, kjer tudi ostanem do konca. Dela nimamo nič, smo samo v vojašnici, ampak samo cigarete primanjkuje. Kolikor jih je bilo v Ljubljani preveč, jih je tukaj premalo. Na popotovanju smo bili en cel mesec, preden smo prišli semkaj.« — Pismo je bilo pisano v Sarapulu dne 26. februarja 1915.

*

Dragotin M i t t e r m a y e r je poslal pozdrave dragim domačim iz Razjema, ki leži južno od Moskve: »... Nebroj pozdravov iz daljne Rusije. Tu ostanemo še deset dni, potem nas odpeljejo naprej, Bog ve še kako daleč. Rusija je neizmerno velika država. Koliko sveta bom še videl!« — Pismo nosi poštni pečat z dne 27. februarja 1915.

*

Iz Namangana v Turkestanu ob mongolski meji se je oglasil Pavel K a p l e r in pisal tako-le: »Dne 30. novembra 1914 sem bil ujet. Zdaj sem častniški sluga pri dveh častnikih.« — Pismo je bilo pisano v Namanganu dne 5. februarja 1915.

*

E. T. je razveselil svojo soprogo z naslednjim pismom: »... Meni se ne godi slabo. Dobim 50 rubljev (150 K) na mesec, poleg tega imam pa še prosto stanovanje. Leži nas trideset oficirjev v eni dvorani. Hrana je jako dobra in plačam za en obed in eno večerjo samo 50 vinarjev. Vsak mesec si nekaj prištedim, tako bom nekaj prinesel punčki domov. Vsak dan imamo dovoljeno se skupaj izprehajati, a samo po eni ulici. Izprehajamo se od 9. do 1. in od 3. do 5. ure. S prebivalci pa ne smemo govoriti, nam ni dovoljeno... Pristrčen pozdrav Tebi in punčki Tvoj E.« — Pismo je bilo pisano v Nerehti dne 21. februarja t. l.

*

Frančiška M o d i c iz Matene na Igu je dobila nad vse vesela pismo od svojega Jožeta, ki ji je pisal: Srčni pozdrav iz Ru-

sije. Naznanjam Ti, da sem bil v vojski ujet. Ostani potolažena, saj se bomo še videli, ko bo vojske konec. Pozdravi strica. Pozdravljam Te in ostanem tvoj zvesti Jože Modić. Konstantinovska, dne 31. oktobra 1914.

*

Tudi Marija Š u s t e r š i č, stanujoča v Ljubljani na Trnovskem pristanu, je dobila nad vse vesel glas od svojega moža iz mesta Obojana. Piše, da se mu dobro godi, samo dolgčas mu je. Ko bo vojska končana, se bodo vsi zopet videli.

Mesto Obojan leži v guberniji Kursk, sredi južne Rusije.

*

Iz mesta Obojana je naznanil materi in ženi, bivajočima v Ljubljani, svoje ujetništvo tudi Karel S e i d e l. Piše da je zdrav, hvala Bogu, in da se bodo še videli, če Bog da, zdravi in veseli.

Pisma iz srbskega ujetništva.

Gospod Blaž Liliija, posestnik na Lavi pri Celju, je poslal uredništvu »Slovenskega Gospodarja« v uporabo prepis dveh dopisnic, ki jih je pisal sin Vekoslav iz srbskega ujetništva:

Niš, dne 21. novembra 1914. Predraži starši! Sprejmite, mama, najiskrenejše čestitke k Vašemu godu, obenem želim Vam vsem srečepolno novo leto. Nahajam se zdrav v ujetništvu v Srbiji. Bil sem od šrapnela ranjen v desno nogo, a sedaj je dobro. Tu ravnajo z nami lepo in se lahko sprehajamo po mestu, pa vendar doma nisem poleg žene in otroka. Ali ste ženo obiskali? Pišite kaj ali mi pošljite po banki nekaj denarja, kakih 20 kron, že ne bo poprej mir. Pismo hodi sem in tja skoro 40 dni. Kaj pa brat Franjo? Srčne pozdrave vsem in Vam, mama, poljub. Vaš sin Vekoslav.

Druga dopisnica se glasi:

Draži starši! Vaše pismo dobil. Hvala! Pišite kaj več, kako se imate doma. Jaz sem do sedaj, hvala Bogu, še zdrav. Mnogo sem doživel, mnogo pretrpel, nikomur ne želim kaj takega. Dal Bog, da se kmalu vidimo! Kako se imajo stari oče? Ali ste bili pri moji ženi? Moj Bog, kaj počne?

Prosim, pošljite mi 40 kron. Shujšal sem za 20 kg. Dobil sem sive lase. — Pozdrav vsem Vaš sin Vekoslav.

Vojni kurat dr. Anton Jehart v srbskem vojnem ujetništvu.

Mariborska »Straža« je objavila: Pri zadnjih bojih s Srbi je bil med drugimi ujet tudi bivši celjski nemški pridigar dr. Ant. Jehart. Njegovi starši so dobili te dni od njega pismo, v katerem piše med drugim: Ljubi starši! Da sem postal srbski ujetnik, ste itak že izvedeli iz mojega prvega pisma, ki sem Vam ga poslal pred petimi dnevi. Nikar se ne ustrašite! Ne mislite, da se mi godi hudo ali kakorkoli. Že sprejeli so nas nad vse ljubeznivo, častniki so nas ujetnike pogoščevali vso pot v notranjo Srbijo in sedaj tu v Čačaku! Stanujem s štirimi tudi ujetimi avstrijskimi zdravniki (med njimi g. dr. Sernec iz Celja) v najboljšem hotelu in v sobah, ki bi za nje sicer plačeval po 10 do 15 kron na dan. Vso prtljago so nam pustili, vsak ima služabnika, hrano imamo skupno z nekim ljubeznivim majorjem, polno jesti in piti. Ne mislite, da stoji za menoj vojak z bajonetom. Prost hodim naokrog, dela nimamo nobenega, le jem, pijem in spim. Kadar je treba, pa seveda obiskujem smrt-noranjene katoliške vojake, da jih tolažim. Torej najprvo: nikar se ne bojte zame! Tudi božja Previdnost čuva nad menoj. Ko bo vse končano, bom pa zdrav, vesel prišel domov. Ljudem pa ne verjemite njihovih čenč! Želim iz srca, da mi pogosto pišete! Upajmo, da nam novo leto prinese mir! Pozdravlja Vas Vaš sin Anton.

Ginljivo pismo katoliškega redovnika o ujetem Slovincu v Srbiji.

Orel Jožef Fegic, uradnik »Goriške zveze«, ki je bil v bojih s Srbi ujet, je nevarno obolel na legarju v Skopljem. Njegova žena gospa Frida ni dolgo dobila o njem nobenega poročila. Po posredovanju preblažorodne gospe baronice Peteani je došlo naslednje pismo, ki je je pisal katoliški župnik v Skopljem jezuitski pater Štefan Žodrima. To ginljivo pismo je naslovljeno na prebl. gospo baronico Peteani. Glasi se:

Sprejmite to skromno pismo iz krajev daljnih, daljnih, in sicer od nekega znanca:

Že kot upravitelj skopljanske župnije sem imel čast in srečo spoznati narednika g. Josipa Fegic, ki stanuje tukaj v vojašnici kot vojni ujetnik. Obolel je na legarju, in sicer težko, a k sreči se je njegovo stanje zelo, zelo izboljšalo. V najhujših trenutkih bolezní se je izkazal vedno najboljšega kristjana. Od svoje strani sem storil vse, kar sem le mogel, da mu pomagam. Vaše pismo in dopisnico, kjer mu naznanjate, da ste mu poslali denar, je prejel, toda denarja dosedaj ni prejel nobenega. Če mu hočete nadalje poslati denar, je najboljšje ali vsaj sigurnejše, da ga pošljete potom italijanskega konzulata v Skopljem.

Blagovolite, gospa baronica, sporočiti gospe Fridi Fegic v Gorici o vračajočem se zdravju njenega moža. Gospod Josip mi je izročil, ko je bil najbolj bolan, zlato svetinjo od njegove drage žene in jo je daroval Devici Mariji, da mu izprosi zdravja. Sedaj, ko je boljši, sem mu naznanil, da mu jo zopet vrnem, da zamore ponesti tak lep spominek zopet domov ob vrnitvi in sem mu svetoval, naj daruje M. Devici drug enak dar.

Veliko gospa v Skopljem je jokalo od ginjenosti, ko so videle spomin in plemenit čin gospoda Jožefa.

Oprostite mi mojo smelost in nadlegovanje.

Izvolite sprejeti izraze mojega najsrdnejšega spoštovanja in verujte mi — ponižno vdani Štefan Al. Žodrima S. J., župni upravitelj.

Skoplje 2. marca 1915.

G. Fegic je pisal svoji gospe. Pismo je poslal dne 20. marca za svoj god. Pravi, da se je en dan pozneje spomnil, da je bil prejšnji dan njegov god. — Sporoča, da ga odpeljejo kmalu v Beograd.

Kako je Slovenec pobegnil iz srbskega ujetništva.

»Slovenec« je objavil sledeči podlistek:

Včeraj smo imeli priliko spoznati zanimivega moža: Slovenca Viktorja Korena, ki je pobegnil iz srbskega ujetništva.

skega ujetništva. Iz njegovega pripovedovanja posnamemo:

Naš vrli domači črnovojniški pešpolk št. 27 je bil začetkom oktobra v boju pri Sokolcu v Bosni. Črnovojnik Viktor Koren, ki ima svoj dom v Črmošnjicah na Dolenjskem, je dobil povelje, naj nese s tovarišem Fabijančičem iz Metlike z nekega brega povelje v bližnjo vas. Ko sta pogumna Kranjca to povelje izvrševala, sta bila nakrat obkoljena od sovražnikov in ujeta. Koren je imel pri sebi nekaj denarja, srebrno uro in srebrno verižico. Srbi so mu vse vzeli, tudi suktnjo so mu odvzeli. Nato se je pričelo izpraševanje. Neki podpolkovnik ga je izpraševal, kje stoje avstrijske čete, koliko jih je. Koren mu je vse narobe povedal. Od 2. do 4. ure so Srbi ujeli še pet avstrijskih vojakov; bilo je ujetih šest Slovencev in en Mažar, ki je pa kmalu nato skrivnostno izginil...

Ujeti Koren je v mirnih časih mnogo potoval po južnih krajih. Izvrševal je zidarska dela pri raznih železniških in drugih stavbah v Bosni in daleč dalje na Balkanu. Zato se je s Srbi lahko dobro pomenil. Srbi so mu pravili, da dobe Bosno in Hercegovino, Srem do Banata. Do ruske meje da se razširi Srbija. Kmalu nato so Srbi z ujetniki odkorakali. Korakali so enajst dni, nakar so prišli v Valjevo. V vseh enajstih dneh je vsak ujetnik dobil samo dva kruha. Iz Valjeva so ujetnike peljali v Niš. Okolu 10. oktobra je bilo ondi okoli 6000 naših ujetnikov.

Na naše vprašanje, ako je res, kar se je nedavno govorilo po Ljubljani, da imajo Srbi v Nišu poseben oddelek za slovenske in hrvatske ujetnike, je Koren to odločno zanikal ter pristavil, da Srbi z našimi ujetniki zelo slabo ravnajo. O tem je pripovedoval: Srbi so nas v Nišu nastanili v artiljerijskih hlevih. V prostoru, kjer bi bilo prostora za 350 mož, nas je bilo 1000 in še več. Oni, ki niso mogli več v hlev, so morali spati zunaj na golih tleh. V hlev so nam prve dni dali za tri prste slame. Ta slama je ondi obležala, da se je izpremenila v prah in končno v blato.

Od 17. do 25. oktobra smo morali sedeč spati, kdor bi se raztegnil, dobil bi od nadzornikov, ki so ves čas hodili med nami, takoj z žilovko. Sploh je pretepanje z žilovko za vsako malenkost na dnev-

nem redu. Zadnje dni, ki sem jih preživel v tem strašnem položaju, smo zjutraj med nami dobili vedno kake štiri mrtvece. Bili so čudno črni v obraz. Umrli so menda od napora, slabosti in slabega zraka.

Ob 5. uri do pol 6. ure zjutraj smo že morali čakati na delo. Celo mnogi ranjenci so morali biti tu. Mnogi so bili bosí, skoro goli in so tako zelo zmrzovali. Ko smo mi odšli, so ranjenci dalje čakali. Okolu 10. ure je prišel zdravnik ter je en zdravnik v eni uri »pregledal« 600 do 800 mož. Oni, ki ni imel zunanjih poškodb in je imel notranjo bolezen, je drugi dan moral na delo.

Delo so nam razdelili po našem »profesionu«. Kdor ni znal nobene obrti, je moral na kolodvoru razkladati tovore ali pa kopati utrdbe in delati pota. Delalo se je od zgodnje jutranje ure do temne noči. Vse to smo morali delati brez plače, noben od nas ni videl niti vinarja.

Ko so naši zasedli Srbijo, je prihajalo v Niš vedno več vlakov s tovari. Ujetniki so morali razkladati cele noči. Delati so morali deset noči skoro neprenehoma. Od 17. do 25. decembra smo dobili za hrano malo kruha in prav malo slanine. Ob nedeljah smo tudi delali. Med ujetniki sem večkrat govoril s Franc Ihanom iz Zagorice pri Zatičini, s Franc Zdešarjem iz vasi Brdo pri Viču, z Mihaelom Ravnikom iz Bohinjske Bele in s poročnikom Sponza iz Trsta.

Zadnji čas so me Srbi uporabili za popravljalna dela v neki šoli. Tam sem popravljajal peči in zid belil. Z menoj je delal neki 46 let stari Slovenec — kako se je pisal, ne vem — ime mu je bilo Matija, po poklicu je bil čevljar in doma menda iz Radovljice. S tovarišem sva si preskrbela 12 srbskih dinarjev. Za ta denar sva si preskrbela dve srbski uniformi, naši pa sva imela spodaj. Tako sva se izmuznila. Imela sva še precej sreče. Pet dni sva neovirano hodila po hostah. Drugi dan se je mojemu tovarišu pripetila nesreča. Padla sva namreč v mraku preko neke skale pet metrov globoko. Moj tovariš si je pri tem padcu zlomil roko. Kljub temu je pa hodil dalje... Ko sva hodila peti dan, zapaziva z nekega brda v dolini veliko vas, nekak trg. Mračilo se je že. V bližini so bili pastirji, ki so naju opazili. Nekaj pa-

stirjev je teklo v vas. Čul sem krik pastirjev, da sta na brdu dva človeka srbsko napravljena, ki imata »švabske torbe«. Drugi pastirji so prihтели k nama. Bila sva popolnoma izmučena in vdala sva se v svojo usodo. Pa še bi se izmuznila, da moj tovariš ni ves čas govoril v gorenjskem narečju. Tako pa moja srbščina ni mnogo pomagala.

Peljali so naju v vas in zaprli v nekač občinski zapor ter naju zastražili s trojno stražo. Dva stražarja sta spala v najini »sobi«, vsak je imel za orožje nož, tretji je pa s puško stal pred vratmi. Ponoči sem prosil stražnika, naj me eden spremi nekoliko vun. Mož mi je ugodil in takrat sem se dobro ozrl okolu sebe, kak je kraj in na katero stran bi bilo mogoče pobegniti. Nato sva s stražnikom šla nazaj v zapor. Mene je pa vedno bolj vilo. Stokal sem in prosil stražnika, naj gre še enkrat z menoj vun. Zopet sem bil uslišan. Ko prideva pred hišo, tiho skočim ob senci pri zidu na nasprotno stran in ob hiši tečem dalje, kar me nože nesejo. Moj stražnik je tekkel z nožem za menoj. Ko sem videl, da ima le še par korakov do mene, pobere težak kamen in ga vržem proti njegovi glavi. Zadel sem ga. Zgrudil se je. V tem je še tekkel za menoj stražnik, ki je imel puško in katerega je šum vzdramil. Mesec je imel usmiljenje z menoj. Skrtil se je za oblak, jaz sem se stisnil v temo ob nekem vogalu in stražnik je letel mimo mene . . . Nisem ga videl več.

Jaz pa sem hodil dalje celo noč. Misli sem na ubogega prijatelja, katerega nisem mogel vzeti s seboj. Vedel sem, da je bilo v Nišu ustreljenih nekaj ujetnikov, katere so na begu prijeli, in žalostil sem se za prijateljem, katerega čaka skoro gotovo ravno ista usoda. Tri dni sem hodil po planinah in zopet v doline, preplaval sem dve vodi. In zopet sem šel na visoke hribe . . . Tam sem zopet naletel na pastirje. Izpraševal sem jih, kako daleč je še do Bolgarije. Pravili so mi, da je do meje tri ure, da oni znajo za pot, da pa je skozi mejo nemoogoče priti, ker je meja zelo zastražena. Imel sem pri sebi še en dinar. Ta dinar sem dal nekemu pastirju in ga prosil, naj me pelje do meje. Pastir mi je to obljubil in šla sva. Njegovi prijatelji pa so s čredami tudi odhajali. Hodila sva kake

pol ure, nakrat pa zapaziva, da se dviga ob gozdu dim. Bila sva v bližini hiš. Pastir, kateremu sem dal zadnji dinar, me je po ovinkih hotel zapeljati v vas. Da bi tega ob pravem času ne zapazil, bi bil izgubljen. Hitro sem skočil v stran. Pa kmalu je bila za menoj skoro cela vas s pastirji in tremi velikimi psi. Čul sem vpitje, da moram obstati. Dva psa sta bila kmalu pri meni. Imel sem pri sebi velik »fovč« — mož ga je izvlekel in ga pokazal — in s »fovčem« sem sprejel boj z zverino. Oba psa sta v par trenutkih ležala v krvi pred menoj. Bežal sem še nekoliko, nato sem pa splezal na neko visoko drevo. Na drevesu sem se privezal, da ne bi padel z drevesa, ako bi zaspal. Čul sem, kako zasledovalci streljajo v gozd. Bilo je gotovo kakih 40 strellov. Na drevesu sem ostal približno od desete ure dopoldne do 6. ure zvečer.

To noč sem ostal v gozdu. Zjutraj na vse zgodaj sem zavil na levo stran, ker sem si mislil, da je v oni smeri bolgarsko-srbska meja. In res, kmalu sem z neke višine zapazil, kako stoje straže ob meji . . . Srbske straže sem dobro razločil, straže, ki so stale nekoliko oddaljene, bi bile po mojem mnenju morale biti bolgarske. Srbske straže so stale oddaljene druga od druge 18 do 20 korakov. Počasi sem se plazil 800 korakov do straž, potem pa mirno obležal. Tako sem čakal do 1. ure zjutraj. Takrat je mesec lepo svetil, da sem lahko videl, kje in kako straže stoje. Črevlje sem si privezal na hrbet, po vseh štirih sem se plazil naprej in srečno sem tako ves opraskan prišel skozi prvo stražo. Druga straža, kakih 500 korakov dalje v dolini, je bila bolgarska. Da je to res, sem se prepričal šele po dolgem čakanju. Čakal sem, zarit v travo in kamenje, do desete ure dopoldne, da je solnce krepko sijalo in sem tako straže lahko dobro razločil. Obrnil sem se na levo, ne da bi me bolgarske straže zapazile, in prišel sem do treh hiš, kjer sem dobil starega, dobrosrčnega Bolgara. Ta dobri bolgarski starček mi je dal kruha, drugo spodnjo obleko ter me peljal kakih 600 korakov dalje do večjega kraja, kjer me je izročil bolgarski komandi. Bolgarski stotnik me je lepo prevzel. Ko so me bili nato obrili — zrastle mi je precej velika brada — me

je stotnik izročil policiji, ki me je poslala v Sofijo.

V Sofiji so me zaprli. Mislili so, da sem ogleduh. Jaz sem zahteval, da me peljejo h konzulu ali naj pa konzul k meni pride. Rekel sem, da prej ne bom nič govoril, in res sem ves čas molčal. Tri dni sem tako čakal. Četrty dan je prišel v zapor preiskovalni sodnik in z njim naš konzul. K sreči sem imel pri sebi pismo, ki mi ga je žena pisala v srbsko vojno ujetništvo. To je bil moj edini dokument, da sem res vojni ujetnik. Pismo moje žene Marije je bila moja sreča. Tako so me po kratkem izpraševanju izpustili. Bil sem prost, pa brez sredstev. Na našem konzulatu v Sofiji sem dobil podporo, da sem si kupil tudi civilno obleko in potni list. Tako sem skozi Bolgarijo do meje in skozi Rumunijo potoval v civilni obleki kot kak profesorist.

Na meji sem se javil našemu vojnemu poveljstvu. Tu so me zopet preoblekli. Dobil sem zopet vojaško opravo. Iz Braševa sem dobil spremnico v Ljubljano, kamor sem prišel zelo prehlajen.

Zakaj sem pobežnil? Obupal sem. Jesti mi niso dali, topli so nas večkrat, vse polno je bilo mrčesa, mislil sem si, če tu obolim, se nihče ne bo brigal zame in takrat sem pričel misliti na svojo družino. Misel nanjo me je dvignila. Bilo je ravno na sveti večer 24. decembra. Devet dni sem bil na begu.

Tako pogumni Koren. Že zadnjič smo čitali v čeških listih pismo nekega Čeha, ki piše, da Srbi postopajo z našimi ujetniki silno slabo. V naši državi se z ujetniki pač lepše postopa. Čas bi torej že bil, da se od naše strani uvede odločna akcija, ki naj Srbe prisili ravnati z našimi ujetniki na Srbskem tako, kakor mi z njihovimi postopamo.

V grškem ujetništvu.

»Slov. Narod« je objavil naslednje poročilo:

Kako živé naši vojaki, ki se nahajajo v grškem ujetništvu, kaže to-le pismo Martina P o s a v c a iz Jagnjetovca:

Siros, dne 29. decembra 1914. Dragi moj! Nedavno tega sem poslal pismo iz

Soluna na Grškem. Sedaj se zopet nahajam v kraju, ki se imenuje Siros. To je lepo mesto ob morju blizu Aten. Sedaj Vam pojasnim, kako je nas 45 mož prišlo iz srbskega ujetništva na Grško. Bilo je to takole: Ko so nas iz bolnišnice v Skoplju premestili v Bitolj, smo se peljali po železnici preko Soluna, ki pripada Grški. Ker pa je Grška nevtralna država, bi nas Srbi ne smeli transportirati preko njenega ozemlja, zato je avstrijski konzul zahteval, naj Grška kot nevtralna država uveljavi svoje pravice ter doseže, da bo Srbija izročila grški vladi vse one ujetnike, ki jih je prevažala preko Soluna. Tako se je tudi zgodilo. Ko smo prispeli iz Bitolja v Solun, so nas na kolodvoru sprejeli grški častniki in oboje našega konzulata. S tramvajem so nas s kolodvora prepeljali v orožniško vojašnico. Tu je bilo že vse pripravljeno za nas. Dobili smo fina jedila in vino, po dva para perila, tri robce, čevlje, sploh vse, kar smo potrebovali. Na sveti večer so nam prižgali božično drevesce, ki je bilo lepo okrašeno. Dobili smo vsak po eno škatlico cigaret, oranž, smokve in južnega sadja vsake vrste, poleg tega pa vsak še na roko 10 kron. Lepi časi so to bili!

Drugo pismo se glasi:

Siros, 4. februarja 1915. Ko smo se vozili po morju, smo imeli dobro hrano. Naš konzulat v Solunu nam je dal na pot velik zabor suhega mesa in klobas ter za vsakega liter dobrega vina. Bilo nam je dobro, vendar pa nismo bili zadovoljni, ker se nas je lotilo silno domotožje. Ko smo dospeli v Siros, so nas sprejeli štirje grški vojaki z dvema častnikoma ter nas odvedli v določeno nam bivališče. Tu so nas namestili po sobah, toda kaj hočeš — nimamo ne slame, ne postelj, ležimo na golih tleh in spimo. Zvečer nimamo nobene luči; ako hočemo imeti svetlo, moramo kupiti sveče. To bi še naj bilo, toda ako hočemo jesti, si moramo sami kupiti hrano. Dobivamo namreč vsak drugi dan po en hlebec kruha in ničesar drugega. Vsak dan dobivamo 40 vinarjev, a kaj je to, ko moramo za kosilo plačati 40 vinarjev, a za večerjo 25 vinarjev. Če hočeš večerjati, moraš torej iz svojega doplačati 25 vinarjev. Kdo pa ima svoj denar? Sedaj se mi godi slabo in moj položaj je žalosten.

V japonskem ujetništvu.

Tudi v japonskem ujetništvu se nahajajo Avstrijci, ki so bili ujeti po bitki za Čingtav, kjer so se borili z nemškimi vojaki vred. Bili so to mornarji z avstrijske ladje »Elizabete«, ki je, kakor znano, končala ob bitki pri Čingtavu.

Graški listi so poročali: Sin tukajšnjega trgovskega uslužbenca Vizjaka, Julij Vizjak, ki biva po zavzetju Čingtava kot vojni ujetnik v Himeju na Japonskem, je pisal 9. marca iz ujetništva: Splošno se nam ne godi slabo. Nastanili so nas 300 Avstrijcev in Nemcev v nekem japonskem templju. Po dvorišču smemo prosto hoditi. Na senčnem vrtu bivamo v tropični vročini. Četudi je tu življenje zelo zanimivo, si le vsi želimo miru, da bi se mogli vrniti v domovino. Čitamo neki časopis iz Tientsina, ki ga tiskajo na Japonskem nalašč za vojne ujetnike. Pred enim mesecem so nas cepili vse proti legarju. Od zadnjega pisma iz domovine sem dobil le ovoj, pismo se je baje izgubilo med cenzuro. Stanko Sebešič, ki je znan tudi v Zagrebu, se nahaja v cesarskem ujetniškem taboru v Kumamotu na Japonskem. Nekateri moji tovariši si preganjajo dolgčas s tem, da grade neki aeroplan. Sestavili smo tudi malo godbo, ki je zelo originalna: citre, mandolina in star gramofon. Ob tej godbi večeri hitro minevajo. Ujetniško poveljstvo nas je obvestilo, da dopuste le nemško pisana pisma. Ne pišite torej hrvatsko!

Naši ujetniki v Sibiriji.

Mlad avstrijski zdravnik, ki se je kot polkovni zdravnik nekega domobranskega polka udeležil vojske proti Rusiji, je bil v začetku septembra od Rusov ujet in odpeljan v Sibirijo. Pisal je dne 24. oktobra iz Čite v vzhodni Sibiriji:

Pred dobrim tednom sem se pripeljal semkaj z več častniki. Vožnja je trajala več tednov; sedaj sem končno preskrbljen. Ali sedaj Vam ne morem o tem poročati, kar sem doživel, kako sem bil ujet itd., to bi predolgo trajalo; za to bom že še imel dovolj časa, ko se povrnem domov.

Najprej ne smete misliti, da je Sibirija tako strašna dežela, kakor jo navadno sli-

kajo v naših krajih. Tukaj se lahko zelo dobro živi; treba se je samo zavarovati pred zimo, ki je tukaj strašno ostrá (do 40 stopinj R. pod ničlo). Sedaj jo še lahko prenašamo, ali pozneje se bomo morali preskrbeti s kožuhom.

Čita leži v vzhodnem delu Sibirije, okoli 1000 kilometrov vzhodno od Irkutska in Bajkalskega jezera. Od tukaj v Vladivostok na Kitajskem morju znaša oddaljenost še samo 2000 kilometrov; to je z ozirom na tukajšnje razmere neznatna daljava, ki jo prevozi poštni vlak v dveh do treh dneh. Poč, ki sem jo prevozil v vlakcu, je dolga okoli 8000 kilometrov, daljava, ki je za naše avstrijske razmere velikanska. Da Vam povem, kako sem daleč od Dunaja, Vas spomnim na to, da sem že zdavnaj pokosil, ko ste Vi šele vstali iz postelje.

Mesto ima skoro 100.000 prebivalcev in ima značaj evropskega mesta; samo oni del, v katerem stanujejo Kitajci, se razlikuje s svojim posebnim značajem. Nedaleč od tukaj je že več mest z velikimi kitajskimi predmestji. V mestu je več velikih trgovin, kavarn, slaščičarn itd. Gospodje so oblečeni po najnovejši modi. Za sedaj stanujemo častniki v nekem vojaškem taboru zunaj mesta. Okolica je precej prijazna, precej hribovita; mimo mesta teče reka, ki se izliva v reko Amur. Pred nekaj dnevi je zapadel prvi sneg. Sedaj je precej hladno, ali ker je suh zrak, se občuti mraz mnogo manj kakor v naših krajih, posebno kadar ni nobenega vetra. Podnebje je sploh izvrstno, zrak je čist in suh kakor v gorskih krajih; zato je zelo ugoden za jetične. Upam, da bom tukaj izgubil zadnje ostanke svojega kašlja.

Težje se bo rešilo vprašanje o goriki obleki, ker igra tukaj denar zelo veliko vlogo; verjetno je, da se bo končno našla tudi tukaj kakšna rešitev.

Kar se tiče načina mojega življenja, imam sedaj vedno dovolj dela. Nekaj minut od našega tabora je majhna bolnica, kjer se zdravijo naši ranjenci; tukaj deluje še en avstrijski zdravnik. Drugače je tukaj dovolj dela. Učim se rusko. Težave so zelo velike, ker je to prvi slovanski jezik, ki se ga učim. Za druge stvari mi pravzaprav ostane malo časa; pijem čaj, brez katerega tukaj ni življenja. Čaj se pije vsak čas, po

vsaki jedi, pri vsaki priložnosti. Vsaka družina ima svoj samovar.

Veliko vlogo igra sedaj pri nas igranje šaha; v ta namen so se ustanovili posebni klubi. Ako še spomnim na branje in izprehode, sem izčrpal naš dnevni red.

Ako se bomo kdaj vrnili v mesto, še ni znano.

Nepotrpežljivo pričakujem od Vas prvih glasov.

Potnik, ki se je vrnil iz Rusije v Chicago, je opisal v »Chicago Daily News« svoje vtiske tako-le: Živo srebro v toplo-meru je padlo na štiri stopinje pod ničlo, ko sem srečal transport ujetnikov. Nemške in avstrijske ujetnike so peljali v odprtih tovornih vozovih, ki so jih stražili vojaki z nasajenimi bajoneti. Ko smo prišli v Novonikolajevsk, sem videl med drugimi ujetniki tudi dva Avstrijca, ki sta bila ranjena na obeh rokah, stražili so ju najstrožje sibirski stražniki. Tudi ti so se vozili v odprtih tovornih vozovih, čeprav je vlekel s step leden veter. Ujetniki dobivajo na dan 15 pfenigov; hranijo se večinoma s kruhom in neko vrsto čaja, ki je pomešan z volovsko krvjo. Blizu Omska se nahaja ujetniški tabor. Nekateri ujetniki delajo v vasi; dokler še ni zapadel sneg, so morali delati tudi na polju.

V Irkutsku so ujeli vse Nemce in jih internirali v šolskem poslopiu. Med ujetniki je bilo tudi precej bogatih Nemcev, ki so morali ves denar shraniti v neki blagajni. Pozneje so odpravili ta tabor ter so v sredi mrzle zime odposlali ujetnike v odprtih vozovih v vas Verkolkens. Nekateri so prišli tudi v vas Kirsenko; ta kraj je dobro znan, ker je hotela od tukaj pobegniti ruska revolucionarka Brešovskaja. Znani lastnik hotela »Deutschland« v Vladivostoku se nahaja tudi v Kirsensku. Splošno se trdi, da so ruski uradniki zaplenili mnogo tisoč rubljev, ki so bili namenjeni za ujetnike v Irkutsku.

»Našinec« je objavil pismo Jaroslava Rakosa, četovodje 35. pešpolka, ki je pisal svojcem iz ruskega ujetništva tako-le: Zopet pišem, da bi Ti vsaj eno pismo prišlo v roke in Ti povedalo, kaj se je z menoj zgodilo, ker Ti nisem mogel toliko časa

nič sporočiti. Pisal sem več pisem na poti, koder smo šli, ko so nas bili zajeli. Ujet sem bil pri Rawaruski v Galiciji z drugimi našimi vojaki. Okoli dvajset nas je bilo. Odvedli so nas v Žolkijev in od tam smo korakali osem dni peš v Podvoločisko. Prehodili smo najmanj 40 km na dan. Da ni bilo tako potovanje kaj prijetno, si lahko misliš. Iz Podvoločiske smo se odpeljali po železnici v Kijev, kjer smo se ustavili za dan, nato so nas spravili zopet na vlak. Vozili smo se celih štirinajst dni, dokler nismo dospeli v mesto Kurgan, ki leži v tobolski guberniji. Nastanili so nas tod po precej čudnih hišah. Ljudje so odkritosrčni in radodarni. Naslednjega dne nas je obiskal neki Čeh, ki je potreboval v pekariji pomočnika. Ponudil sem se mu jaz, da bi imel vsaj kaj opravila. Poslal me je v neki tukajšnji hotel, kjer pomagam v kuhinji. Lupim krompir, trebam zelenjavo, skubim kokoši, čedim ribe, sploh delam vse, kar je v kuhinji treba. Lahko si misliš, kako nerad sem se oprijel tega posla, pa sem se ga vendarle, samo da bi se dobro najedel in na gorkem naspal. Bodi zame brez skrbi, dobro sem preskrbljen za zimo in zdrav sem pa tudi. O vojni mi ne piši ničesar, ampak samo, kako ste kaj zdravi Ti in starši, in če kaj veš o bratih in svakih. Razpršili smo se po svetu kakor vrabci iz gnezda, drug za drugega ne vemo. Upam pa, da se bomo vsi zdravi in veseli še videli. Kadar lupim krompir, pa se spomnim na vas, da nemara tudi doma lupite krompir. Kolikokrat se spomnim na vas in mislim, da se vam slabše godi kakor meni. Gospodar je jako prijazen mož, tudi kuhar ni napačen človek. To so ljudje, ki ne znajo biti hudi. Dali so mi sveže perilo, moral sem se umiti in perilo stran pometati, ker sem imel že uši. Cel mesec se nisem preblekel. Po železnici smo se vozili tri tedne neprenehoma. Lahko si misliš, kako smo bili izmučeni od same vožnje. No, zdaj smo pa zopet tiči. Spominjal sem se na vas in na vse sorodnike dan na dan, kako se bo neki vse končalo. Da bi dobri Bog vse dobro naredil. Rusija je orjaška dežela. O vojni ne vemo tukaj nobene besede, kako je kaj. Rusko ne znamo brati, le kar nam ljudje povedo. Tukaj bivajo trije Čehi in imajo lepa bogata posestva.

Kmalu se bomo navadili rusko. Bodite mi srčno pozdravljeni, vse se bo dobro končalo, pa bomo zopet lepo živeli v miru skupaj . . .

Beg ulanskega desetnika iz ruskega ujetništva.

Znamenje izbornega duha, ki preveva naše čete, so čimdalje bolj množiči se služaji, ko ujeti vojaki porabijo prvo priliko, da kljub vsem nevarnostim in težavam pobegnejo nazaj k svojim četam. Zgodba vsakega takega bega predstavlja dolgo verigo pustolovstev, pomanjkanja in vsakovrstnih drugih težav in nevarnosti ter dokazuje nezlomljivo voljo in neomajano zvestobo do domovinske zastave. V naslednjem bodi podan kratek opis, kako se je rešil iz ruskega ujetništva desetnik Štefan Pavlič od 12. ulanskega polka. Ko je Pavlič nekoč jezdil s pomembnim poveljem k svojemu oddelku, ga je naenkrat obdala in zajela 15 mož broječa kozaška patrolja. Preden so ga kozaki mogli prijeti, je požrl izročeno mu povelje. Sovražniki so Pavliča zvezali, odvedli čez Vislo in ga potem z drugimi ujetniki vred prepeljali k ruskemu armadnemu poveljstvu v Tarnow. Tam so ga strogo zaslišavali. Izpraševal ga je o razmerah v avstro-ogrski armadi neki general v najčistejši hrvaščini. Ko je prebil nekaj časa v Tarnovu, so ga z večjim transportom ujetnikov odpravili v Dembico. Ves čas svojega ujetništva je prežal na ugoden trenutek, da bi ubežal. Ta priložnost se mu je nudila na kolodvoru v Dembici. Zapazil je bil trenutek, ko je bilo rusko spremljevalno moštvo zaposljeno z nečim drugim, ter se hitro izmazal. Skrnil se je najprej v bližnji hiši, kjer je kasneje iztaknil tudi civilno obleko. Le-to je oblekel čez svojo ulansko uniformo in se podal na težavno in nevarno pot k svojemu polku. Na vsakem koraku so ga ustavljali ruski vojaki in ga večkrat kot sumljivega tudi preganjali. Po mnogovrstnih težavah in pomanjkanju in vsak hip v nevarnosti, da ga kot špijona obesijo, mu je končno uspelo priti v Duklo. Pred sabo je imel še najtežji del poti. Kot navaden

popotnik je skušal priti mimo južno od kraja razpostavljenih ruskih prednjih straž. Najprej so ga kratko zavrnilo, nato pa začeli sumiti in šli za njim, da bi ga prijeli. Pavlič je sklenil sedaj vse tvegati. Udril je v neko močno zasedeno vas, ulepnil kozaškega konja, se pognal nanj in drzno jezdil skozi ruske prednje straže, dokler ni prišel do naših čet. Po dolgem iskanju se mu je posrečilo najti lastni polk, potem ko je prebil skoraj mesec dni v ruskem ujetništvu. Desetnik Pavlič je bil za ta dokaz zvestobe odlikovan s srebrno hrabrostno svetinjo 2. razreda.

Sibirija.

To je tista dežela, katero smo poznali doslej samo po tem, da so pošiljali Rusi svoje politične in druge zločince tja za kazni. Zdaj pa nam je Sibirija znana po tem, da pošiljajo Rusi tja avstrijske ujetnike, med katerimi se nahajajo tudi Slovenci, kakor pričajo njih pisma, ki jih pošiljajo svojcem.

Sibirija! Že ta beseda sama pretrese nekam človeka. Iz povesti in časopisov poznamo to deželo kot domovino za kazni Rusom, ki so se pregrešili zoper državne postave. Ker je domovina za kazni, si jo predstavljamo tudi kaj žalostno domovino, brez solnca in toplote, brez njiv in travnikov, brez gozdov in studencev — kot puščavo, kot zemljo, na kateri počiva božja kazni.

Toda temu ni tako. Poglejmo si to deželo, v kateri zdihujejo zdaj tudi naši bratje po svojih domovih, nekoliko bliže.

Sibirija je zelo velika; razprostira se čez celo severno Azijo, od Urala (mejno gorovje med Evropo in Azijo) pa tja do Velikega ali Tihega oceana. Trikrat tako velika je kot cela Evropa in dvajsetkrat tako kot Avstro-Ogrska. Od nas do skrajnega konca Sibirijskega računimo lahko 12.000 kilometrov ali 2400 ur hoda. Mož, ki bi prehodil vsak dan osem ur, bi rabil od nas pa do vzhodne sibirske obali 300 dni. Zanimivo je tudi to, da leži Sibirija tako, da če imamo pri nas 9. uro zvečer, je v Sibiriji že 6. ura zjutraj. Iz te solnčne poti vidimo, kako daleč je Sibirija od nas.

Naseljenost ljudstva pa ni v nobenem razmerju z velikostjo dežele. Saj cela ta ogromna dežela nima več nego šest milijonov prebivalcev. Na dva kilometra pride en sam človek. Od prebivalcev jih je $4\frac{1}{2}$ milijona Rusov, 30.000 Poljakov, 5000 Nemcev, drugo pa so Ostjaki, Tunguzi, Kirgizi, Mongoli, Jakuti, Kalmiki, Kitajci itd., torej samo azijsko ljudstvo. H katoliški veri se prišteva 33.000 sibirskih prebivalcev, katerim načeluje škof Mohilew.

Na severu meji Sibirija na Severno ledeno morje, na jugu pa leže visoke gore, katerih najvišje gorovje Altaj meri nad 4500 metrov. Zahodna Sibirija je močvirnata ravnina, vzhodna pa enakolična goščava, Mogočne reke Ob, Jenisej, Lena (vse večje kot naša Donava) se stekajo v Severno ledeno morje. Po teh rekah je plovba mogoča samo par mesecev v letu, ker ves drug čas so zamrznjene.

Pozimi je v Sibiriji zelo mrzlo, poleti pa razmeroma zelo toplo. V vzhodni Sibiriji pade pozimi termometer na 50 stopinj pod ničlo, poleti pa stopi do 35 stopinj nad ničlo. Ob pobočjih južnega azijskega gorovja, kjer se nahaja največ avstrijskih ujetnikov, je podnebje zelo mirno. Vsled suhega ozračja pade v Sibiriji malo snega, ki skopni že meseca marca. Splošno pa velja sibirsko podnebje za zdravo.

Severni in zahodni del Sibirije sta nerodovitni pokrajini, tem bolj rodovitena pa je južni del in južnovzhodni proti Kitajski. Sibirija pridelava precejšnjo množino žita, velikanska pa je njena živinoreja. Število sirske koristne živine znaša deseti del živine celega sveta. Sibirija je tudi največja gozdnata dežela sveta. Zelo bogata je Sibirija tudi na dragocenih rudah. Zlato, srebro, svinec, železo in premog se dobiva v njej v velikih množinah. Pridelek soli znaša veliko vrednost. Vsled sedanjih razmer pa ne pride niti stoti del sirske prirodne bogatije do veljave. Vsled redke nastanitve ljudi so kraji v Sibiriji majhni. Ob sibirski železnici pa leže večja mesta Omsk, Tomsk, Krasnojarsk, Irkutsk, ki štejejo do 60.000 prebivalcev.

Taka je torej dežela, v kateri zdihuje sedaj mnogo Slovencev po svoji domovini. Veliko bodo imeli povedati, ko se vrnejo. Da bi se le kmalu vsi zdravili!

O ujetništvu in ujetnikih.

Današnje ujetništvo je nekaj čisto drugega, nego je bilo v prejšnjih časih, ko je veljal ujetnik za brezpravnega sužnja, s katerim je oni, v čigar ujetništvo je prišel, lahko storil, kar je hotel. Že spredaj smo povedali, kakšne postave in pravice veljajo danes za vojne ujetnike. Tu še posebej poudarimo, da vojno ujetništvo samo na sebi ni nič sramotnega in da je samo začasno, ker ima samo ta namen, da se sovražniku za čas vojne odvzame toliko in toliko za orožje sposobnih mož. Seveda tudi ujetnikovo življenje ni v nobeni nevarnosti več, razen v toliko, v kolikor mu preti kaka nesreča ali bolezen. Ujetništvo potemtakem ni najhujše, kar more vojaka zadeti v vojni, ako odštejemo posebno nesrečne slučaje, ko pride ujetnik morda v trde ali celo krute okoliščine, kar se pač zgodi tukaj in tam.

Vendar pa je gotovo, da bi večina veliko raje prenašala vse nevarnosti in napore v strelskih jarkih in bojnih pohodih v družbi svojih tovarišev in v zvezi domovinske armade, nego uživala mir in varnost v tujem ujetništvu. To velja posebno tedaj, kadar si stojita nasproti dva posebno sovražna si naroda, oziroma državi, dve armadi, katerih vojaki se čutijo eno z narodom, oziroma z državo, za katero se bore. Take čete in vsak njihov posameznik silno pazijo, da ne bi prišle v ujetništvo sovražnega nasprotnika in mu ne dale prilike, da bi se hvalisal in povzdigoval na račun njihove lastne narodne in domovinske časti. Pa tudi za moč lastne armade jim je; vsak visoko ceni svoje orožje in svojo brambno sposobnost v korist domovini, kateri bi jo na vsak način rad ohranil. Nasprotno pa se dajo vojaki, ki se bore proti sovražniku, do katerega ne čutijo nobenega sovraštva, bodisi da imajo premalo narodne, oziroma državljanske zavednosti, bodisi da je sovražnik iz tega ali onega vzroka njihovemu srcu morda celo bližji nego lastna državna sila, pod katere zastavo se boré, zelo radi ujeti.

To nam vsak dan potrjuje sedanja vojna. Najmanj narodne, oziroma državljanske zavednosti je splošno najti med ruski-

mi četami, ki so sestavljene deloma iz narodov, ki so Rusom sovražni (Poljaki, Rusini), deloma pa iz napol divjih plemen, pri katerih pač ni pričakovati kake posebne ruskodržavne zavednosti. Pa tudi v velikem delu pravih ruskih vojakov prevladujejo razni drugi nagoni in svojstva narodnodomovinsko zavednost.

Tako nam postane razumljivo, odkod to, da je v sedanji vojni največ ruskih vojakov v vojnem ujetništvu, razmeroma najmanj pa nemških, angleških in srbskih. Čitali smo nešteto krat, kako rad se dá Rus ujeti; zlasti o ruskih Poljaki se je izprva trdilo, da so se trumoma vdajali. Tudi nešteta pisma naših fantov govore o lahkem delu z ruskimi vojaki, kadar gre za ujetništvo. Po eden ali kaj več naših fantov je ujelo cele trope Rusov. Mnogokrat so kar v krdelih prihajali k našim in se vdali, samo da bi dobili hrane.

Seveda pa se v vojni le prevelikokrat pripeti, da tudi najpogumnejšemu in najzažrizenjšemu borcu ne preostane drugega, nego da se vda sovražniku, ako noče brez koristi in celo na škodo svoje domovine zavreči svojega življenja. Kadar je premoč presilna, kadar ni odprta nobena rešna pot več iz sovražnikovega obroča, kadar globoke vode zapirajo pot nazaj — tedaj veleva razum, da povesiš orožje in se izročiš sovražniku, ki bo vedel spoštovati tvojo dotlej izkazano hrabrost; tvoje življenje pa ostane prihranjeno domovini vsaj za poznejši čas.

Ko pa to priznamo, moramo pa tudi reči, da se junaškemu poveljniku in junaškemu posamezniku mnogokrat posreči rešitev tudi še tedaj, ko bi bil kdo drugi že davno obupal in vrgel puško v koruzo. Pa tudi to je res, da utegnejo nastopiti slučaji, ko treba brezpogojno rabiš orožje do zadnjega in si tudi brez upa zmaže izbrati častno smrt za domovino.

* * *

Za to, kako mislijo Slovenci o ujetništvu, je prav značilno, kar piše Janez Pangerc z Bleda, čigar pismo je priobčil »Domoljub«. Dotični odstavek se glasi: »Ko bi bili v vojski sami Slovenci, bi bili Ruse že trikrat pobili... Mi zelo sovražimo tiste, ki se za vsako malenkost vdajo sovražniku. Tak človek nima pri meni no-

bene veljave. Tak prelomi prisego in izda domovino! Jaz sem bil že večkrat v takem položaju, da bi se dal lahko ujeti, toda branil sem se teh rjavih Rusov. Jaz sem že devet mesecev v vojski, pa bi bil rad še toliko časa, samo da bi prišel potem enkrat domov.«

Koliko imamo vojnih ujetnikov.

Glasom »Frankfurter Zeitung« z dne 21. maja 1915 je bilo tedaj v nemških in avstrijskih ujetniških taborih nastanjenih vsega vkup 1,385.000 vojnih ujetnikov, in sicer: 1,017.000 Rusov, 254.000 Francozov, 24.000 Angležev, 40.000 Belgijcev in 50.000 Srbov.

O dušnem stanju vojnih ujetnikov.

Švicarski zvezni svetnik Engster je po naročilu mednarodnega »Rdečega križa« obiskal razne ujetniške tabore. Tu je imel priliko opazovati in občevati z ujetniki. Takole pripoveduje o njih:

Večina ujetnikov, ki sem jih videl, je bila potopljena v topo žalost; mračni so in zamišljeni. Neprestano jih obvladuje misel na fronto, na usodo tovarišev in spomin na družino. Trapijo si možgane, da bi mogli brati med vrsticami sovražnikovih poročil, v čigar resnicoljubnost nimajo nobenega zaupanja. Nekateri, zlasti med Rusi, preganja strah, da bodo, ko se vrnejo v domovino, postavljeni pred vojno sodišče. Drugi zopet goreče žele, da bi se mogli vrniti nazaj v bojno črto. Izobraženci med ujetniki iščejo tolažbe v lepoznanstvu; rišejo, slikajo, klešejo. V nekem nemškem taboru so nam predstavili pevski zbor 200 francoskih ujetnikov, ki so pod vodstvom istotako ujetega pevovodje in skladatelja prednašali čudno otožne pesmi. Sploh je bilo vse, kar so peli, polno globoke žalosti.

Slovanski ujetniki v Rusiji.

Uradna »Gazeta Lwowska«, ki izhaja v Biali, je poročala po Lvovskem »Novem Wieku«, da v raznih ruskih in sibirskih mestih bivajo velike skupine slovanskih ujetnikov. V Tomsku so se slovanski ujetniki lotili raznih strok; služijo kot stražniki, brivci, izdelujejo klavirje, drugi zopet

so rokodelci in trgovci. Skupina čeških ujetnikov je organizirala orkester, inteligentnejši dajejo pouk kot domači učitelji. Vendar se ujetnikom ne godi povsod dobro. Irkutski gubernator je za svoje gubernije izdal ukaz, ki prepoveduje sprejemati ujetnike brez vladnega dovoljenja, ujetnikom zabranja vstop v restavracije, sobe, hotele, prodajalne, vrte in v javna zabavišča, prepoveduje govoriti z ujetniki ali jih obdarovati. V Vologdi podpira ujetnike tamošnje dobrodelno društvo. V Vjatkki jih podpira odbor, ki uraduje v gubernatorjevi pisarni. V manjših mestih in krajih pa trpijo ujetniki večjo bedo.

Slovenec v japonskem ujetništvu.

»Slovenec« je priobčil naslednje pismo Leopolda Voje iz Ljubljane, ki je služil kot mornar na naši vojni ladji »Kaiserin Elisabeth«, ki se je udeleževala bojev pred Kiaočavom na Kitajskem in so jo potem naši sami potopili, da bi je ne dobili v roke Japonci:

Kumamoto, 12. aprila 1915.

Ljubi starši! Najprej Vas prisrčno pozdravljam in Vam naznanjam, da sem še vedno zdrav. V ujetništvu se mi dobro godi, kajti Japonci zelo lepo postopajo z nami. Avstrijci, 39 nas je, prebivamo v nekem templu; tudi drugače je prav lepo, samo čas je malo dolg.

Ignacijeva karto sem prejel; zelo me veseli, da ste še vsi zdravi in doma! Iz karte tudi razvidim, da doslej ne oče, ne nobeden bratov še ni na bojišču.

Že pred dolgim časom sem Vam bil pisal pismo in sem najprej mislil, da je Ignacijeva karta odgovor nanj. Ako prejmete to pismo, mi odgovorite, če ste tudi prejšnje prejeli.

Kaj je z mojimi tovariši? Ali so že na bojišču?

Prisrčne pozdrave pošilja vsem skupaj Vaš sin Leopold.

Z Bogom in na svidenje!

Iz ruskega ujetništva.

Ljubljčan, častnik, je pisal 24. marca svoji materi iz Kokanda: »... Ob velikonočni procesiji se je zbralo vse rusko prebivalstvo Kokanda pred edino cerkvijo okoli 12. ure ponoči. In ob 12. uri so topovi

zagrmeli in naznanili vstajenje. Na tisoče luči, zlati ornat, vse v banderih in zastavah, krasno petje, ubrani zvonovi, to verno rusko ljudstvo, kako globok vtis mi je napravilo na dno duše v nočni temini. Pred cerkvijo so ljudje postavili velike kolače in dobili blagoslov. Lepa, nepozabna slika! Zdaj imamo tu 11 praznikov, zakaj Rusi pričenjajo praznovanje velikonočnih praznikov že cvetno nedeljo. Ves ta čas so trgovine zaprte. Včeraj smo imeli na vrtu predstavo. Prisrčen pozdrav!«

Ujetniška visoka šola.

Na Francoskem ujetih nemških častniških aspirantov ne prištevajo med častnike ter morajo zato ujetništvo preživeti med moštvom. Nad tem se pa mladi izobraženi moške vobče ne pritožujejo, marveč so še veseli, da morejo moštvu koristiti. Tako je pisal neki nemški častniški aspirant iz francoskega ujetništva (»Rundschau«, 22. maja 1915):

Da bi svojim tovarišem nekoliko pregnal dolgčas, jim olajšal težke dni ujetništva in jih obvaroval mračne otopelosti, sem začetkom novembra začel s poizkusi, da bi jim dal duševnega dela. Trudil sem se, da bi jih odvrnil od brezplodnega razglabljanja neprijazne sedanosti in jih popeljal v jasne višave znanosti. Ustanovil sem neke vrste visoko šolo, ki obsega skoro 30 predavanj in praktičnih vaj. Zbral sem krog sebe štab petnajstih učiteljev. Razen nemščine, računstva, matematike, zemljepisja, stenografije in lepopisja se predava tudi o pravoznanstvu, glasbi in mnogočem drugem. Poleg tečajev za prvi pouk v italijanščini, španščini, portugalsščini in francoščini vodim tudi višji tečaj za francoščino in po dve dveurni predavanji o latinščini in zgodovini francoske književnosti. S pripravo na predavanja imam dovolj dela in bi večkrat želel, da bi bil dan daljši. Da seme mojega prizadevanja ne pada samo na skalnata tla, priča izredno živa udeležba. Najbolje obiskani so seveda francoski tečaji, ki štejejo 60 slušateljev.

Nemci so tudi v ujetništvu vrli delavci.

Francoski senator Garnot je poročal o sijajnem uspehu, ki so ga dosegli nemški

vojni ujetniki pri izsuševanju in obdelovanju pokrajine Auvergne (Overnj). Vstajajo jutraj ob 5. uri, ob šestih gredo k jutratreku in nato delajo do 11. ure dopoldne. Potem imajo kosilo in odmor do 1. ure popoldne. Od 1. do 6. ure zvečer zopet delo. Za plačo dobivajo nemški ujetniki razen preskrbe 20 centimov (vinarjev) na dan in malo vina. Francoski podjetniki močno hvalijo njih pridnost in disciplino. Uspeh njihovega dela je občudovanja vreden.

Umetnost ujetih francoskih vojakov.

Neki Norvežan, ki je obiskal ujetniški tabor pri Zossenu na Nemškem, je poročal v pariškem listu »Temps«:

Potreba, da zaposli telo in duha, je marsikaterega ujetnika napravila zelo iznajdljivega in za spretnega umetnika. Francoski ujetniki, ki so skupaj z ruskimi ujetniki, so kmalu iztaknili, da se dajo bakreni kotlički ruskih vojakov jako lahko obdelati in kovati. Francozi so takoj začeli izdelovati izredno umetne vaze, ročke, cvetlične lonce in podobno, kar so nemški častniki in črnovojniki z veseljem kupovali. Neki francoski ujetnik je iz starega ruskega vojaškega škornja napravil elegantno listnico; neki drug je iz 12 cm dolgega žrebja, kakršne so rabili pri zgradbi barak, napravil veleumeten nož za papir. Kako se mu je to posrečilo? Konec žrebja je razbelil v peči, nato pa položil pod kolesa poljske železnice v taboru. Nato je koval svoj kos železa cele tedne z različnimi orodji, ki so mu slučajno prišla v roke, toliko časa, da je dobil obliko jatagana. Končno mu je vrezal okraske. — Neki drugi ujetnik, učenec pariške umetniške akademije, se je izpopolnjeval v risanju. Neki francoski slikar si je napravil pravcato slikarsko delavnico ter slika nadzorjuče nemške častnike gor do stotnika. Kar dobi za slike, nakloni pomočni blagajni za revnejše tovariše ujetnike.

Zaslišavanje francoskih ujetnikov.

Pod tem naslovom piše znani znameniti švedski potopisec Sven Hedin, ki je lani obiskal zapadno bojišče, v svoji nedavno izišli knjigi »Ljudstvo v orožju«:

Dva nemška vojaka z nabito puško in nasajenim bajonetom sta spremljala francoske ujetnike v Eclisfontaine (Eklifonten). Večina je videti ravnodušna, in njihov pogled izdaja le eno misel: Sedaj je vse izgubljeno, sedaj je vse končano. Drugi so videti globoko pobiti in so jokali. Moč njihovih rok je Franciji odtegnjena, sedaj, ko bi jih najbolj potrebovala.

Bil sem ravno v družbi brigadnega generala Bernharda, ko so prišli Francozi v svojih modrih vojnih suknjah in širokih rdečih hlačah; uniforme so bile raztrgane in umazane, kar ni nič čudnega, če je kdo dneve in noči ležal v strelskem jarku. General Bernhard je stopil k njim in ukazal: »Stoj!« Nato je velel, da so stopili v polkrog, in se začel z nekaterimi pogovarjati. Eden je bil pri naboru v Ozères (Ozer), odkoder so ga enajsti dan mobilizacije čez Bar-le-Duc prepeljali v Varennes (Varen), kjer je od tedaj služil. Sestavi se seznam ujetnikov in dobe dragocena pojasnila o sestavi sovražnih čet, o polkih, brigadah in armadnih zborih in njihovem stališču na fronti. General je vprašal ujetnike tudi, kako je z njihovo preskrbo; odgovori so se glasili zelo različno. Večina je bila zadovoljna; le nekaj jih je trdilo, da so dobili zadnji teden le dvakrat gorško hrano, ker so bili slučajno daleč proč od vojne kuhinje.

Končno se je ujetnikom stavilo vprašanje, če imajo dnevnik, in osem ali devet je odgovorilo: Da! Knjižice so se izročile generalu, ki jih je obdržal. Tudi s tem se dobe važna pojasnila o gibanju sovražnih čet, mnogokrat iz navidezno brezpomembnih zabeležb, ki jih vé tolmačiti samo strokovnjak. General Bernhard nam je čital pozneje iz enega teh dnevnikov zadnji kos, katerega je bil ujetnik napisal dan prej. Tu je bila med drugim opazka: »Prusi obstreljujejo Varennes. Streljajo dobro, danes ponoči je ena granata zadela generala X., ko se je bil ravno vlegel.« General Bernhard je rekel, da se vedejo francoski ujetniki vedno vljudno in pazljivo in odgovarjajo na vsa vprašanja pravilno in po resnici. Večinoma so ga nagovarjali z »mon général« (gospod general) in s tem dokazali, da so poznali nemške znake o dostojanstvu, in to tudi na izenačujočih vojnih uniformah. In general je govoril z ujetniki brez vsake sledi vojaške strogosti

in brez prevzetja, ki ga rada navdihujeta dostojanstvo in oblast.

Med zaslišavanjem se je obrnil name francoski podčastnik s plavo polno brado in me vprašal: »Kaj bodo naredili z nami?« Odgovoril sem: »Dali vam bodo gorke juhe in kruha, in ranjenci se izroče zdravniški pomoči.« Mož me je pogledal vprašujoče in začudeno, očitno v dvomu, če bi bilo to res. Nato je pokazal na enega svojih tovarišev, ki je imel na tilniku krvavečo prasko, kjer ga je bila oplazila krogla. Nemški poročnik ga je takoj izročil sanitetnemu vojaku.

Tako sem dobil tudi sedaj v neposredni bližini bojišča, potrdilo tega, kar sem bil preje v lazaretu videl: da uživajo francoski ujetniki pri Nemcih v vsakem oziru človekoljubno in dobrohotno postopanje, in v imenu resnice svečano izjavljam, da so nasprotne trditve gotovih sovražnih listov nizkotna laž in nesramno obrekovanje. Ko pride enkrat dan miru in se bodo francoski ujetniki vrnili domu, bodo lahko sami pričali o tem. Morda se bodo nekateri izmed njih spomnili tudi na Eclisfontaine.

Kasneje so prišle nove trume Francozov. Ujeti so bili ob nemškem bajonetnem napadu. Enega so bili 5. avgusta poklicali iz Cariграда domu, drugi je povedal, da je rezervist in da začenja primanjkovati ljudi. Z njimi se je pogovarjal maršal in njegov izvrstni pobočnik Rechberg, ki je govoril tako dobro francoščino, da ga je bilo vredno zavidati.

V neki skupini razoroženih Francozov je bil tudi en stotnik. Imel je prestreljeno stegno, močno je šepal in se opiral na dva vojaka; videti je bil odličen in odkrit mož. Ko se je imelo zaslišati njegovo krdelo, so mu ponudili stol, ker je bil zelo bled.

»Ali zelo boli rana, mon capitaine (gospod stotnik)?« je vprašal neki nemški častnik.

»Ne, prav nič, čisto neznatna je,« je odgovoril.

»Ali ste imeli v boju velike izgube?«

»Ne posebnih, vse vrzeli lahko izpolnimo.«

»Videti ste trudni, zadnji čas se Vam je gotovo slabo godilo?«

»Ne, nikakor ne, trpel nisem nikake sile.«

»Ali Vam je žal, da ste med ujetniki?«

»Da,« je odgovoril težko in odločno, ne da bi dvignil oči.

Spadal je med tiste, ki jih ujetništvo ne pokvari. Ko se je zaslišanje zaključilo, je pozdravil in zginitil s svojim modrordečim krdelom za bližnjim cestnim ovinkom.

Francoski župnik rešil ujete nemške ranjence.

Švicarski list »Baseler Nachrichten« je priobčil o nekem nemškem častniku, ki se je vrnil iz francoskega ujetništva kot za boj nesposoben (kakor znano, so vojujoče se države vsled papeževega prizadevanja izmenjale med seboj za boj nesposobne vojne ujetnike) naslednje poročilo, katero mu je poslal neki dopisnik:

Veseli nas, da je naš A. zopet med nami. Kaj vse je moral ta revež prestat! Ne morem razumeti, kako more narod, ki stoji na tako visoki stopnji izobraženosti, kakor francoski, biti tako fanatično krut. Navesti hočem le samo nekaj vrstic. A. je prišel septembra lanskega leta v Reimsu v francosko ujetništvo. Strel ga je zadel v glavo in revež je oslepel. Zadet je bil tudi v hrbet. Francozi so ga spravili s 160 drugimi nemškimi težko ranjenimi ujetniki v katedralo v Reims, katero so Nemci sredi meseca septembra obstreljevali, ker so spravili Francozi na zvonik katedrale strojne puške in opazovalne postojanke in ker so postavili Francozi tik katedrale svoje topove. Francozi so ujetim in ranjenim Nemcem, katere so spravili v katedralo, rekli sledeče: »Vi morate postati prve žrtve.« Ko so Nemci začeli obstreljevati katedralo, je dobil težko ranjeni nemški častnik A. košček granate v trebuh. Ker ni bilo nikakega živeža, je bila ta rana za ranjenega častnika A. še nekaka sreča. Ko je že začelo v cerkvi goreti tramovje in drug les, je rešil junaški in ljudomili katoliški nadžupnik katedrale ranjence iz cerkve, ki je že bila polna dima in gorečega lesovja; ranjenci so že bili vsled dima tudi omamljeni. Pred stražo, ki je že hotela streljati na nemške ranjence, je stopil junaški nadžupnik z besedami: »Če hočete ustreliti Nemce, morate najpoprej ustreliti mene.« Z velikim trudom se je posrečilo rešiti in obvarovati

ranjene Nemce, da jih ni napadla rjoveča francoska drhal. Ljubeznivega in junškega francoskega duhovnika se oslepeli nemški častnik, ki ga je katoliški duhovnik rešil smrti, spominja z največjim spoštovanjem in z iskreno hvaležnostjo.

Laški slikar Aristide Sartorio kot vojni ujetnik v Gorici.

»Neues Wiener Journal« je prejel od svojega zasebnega dopisnika iz Gorice sledeče poročilo:

Dne 2. junija je pridrvel pred tukajšnja rezervno bolnišnico »Rdečega križa« neki avtomobil, iz katerega so prinesli nekega ranjenega laškega častnika. To je bil Aristide Sartorio, katerega umetnine krase novo italijansko parlamentarno zgradbo, v katere sijajnih dvoranah so Salandra in tovariši svoja zvesta zaveznika na tako sramoten način izdali. Razorožen je Sartorio, katerega slike so na beneški umetniški izložbi pred tremi leti našle zaslužen priznanje in pohvalo.

Potem ko so se zdravniki z največjo skrbjo pobrigali zanj, sem našel kot član bolniške uprave naslednje jutro priložnost, da govorim z umetnikom, da mu izrazim svoje sožalje in da ga vprašam za njegove želje z ozirom na hrano itd. — Taki smo mi barbari!

Še pred nekaj urami bi ga bil kot našega sovražnika brez usmiljenja, ne da bi trenil z očesom, ustrelil, sedaj leži brez moči pred menoj, bolan, ujet, ter gleda njegovo modro oko vprašajoče name... V tem stopa sovražnik v ozadje in prihaja človek do svojih pravic.

Sartorio napravi na človeka zelo simpatičen vtis. Nežne črte okoli njegovih ust, njegove modre oči, rdeče-zlati lasje dajo sklepati, da je nemškega pokoljenja. Za svojo starost — 47 let — se izvrstno drži. Kot rezervni poročnik je prijezdil dne 2. junija pri rekoznosciranju v L. pri Gorici, kjer je njegov konj zašel v močvirje. Samo en strel naše straže — in že je bila krogla v desnem bedru sovražnega poročnika. Nehote se je v meni pojavilo čuvstvo zadovoljstva, ker je njegova umetniška roka ostala nepoškodovana... Naš rezervni poročnik Franc Ravenegg ga je ujel in obvezal. Sartorio pripoveduje ves

ginjen, kako lepo se z njim postopa in kako plemeniti so naši ljudje.

Z ozirom na njegovo rano sem hotel pretrgati pogovor, ali Sartorio pripoveduje s svojim živahnim načinom in čistim toskanskim narečjem naprej in ne preneha hvaliti in se zahvaljevati našim zdravnikom, našim bolničarkam in drugemu oboju; tudi postrežba v bolnišnici da je taka, da si je boljše ne more niti misliti. Pripovedoval mi je o svoji pokojni ženi, ki ni doživela grozovitosti vojske, in spominja se z veliko očetovsko ljubeznijo svojega edinega otroka, svoje lepe Angioline.

V najbližji bližini mesta grme topovi, ki mečejo smrt in uničenje na sovražne postojanke. Solnce sije v vsej svoji lepi krasoti in se ogleduje z žarkimi in lepimi barvami v valovih modre Soče. Žalostno gleda Sartorio v ono smer, odkoder se sliši zamolklo grmenje topov, in zašepče: »Povera gentel!« — Ubogo ljudstvo!« Stisnem njegovo fino roko in se poslovim.

Beg iz ujetništva.

Slovenec pobegnil iz ruskega ujetništva v Teheran.

»Slovenec« je priobčil pismo g. Ivana Sajovica iz Velesovega, ki je bil koncem avgusta 1914 prišel v rusko ujetništvo in bil potem kot ujetnik zaposlen v neki pisarni v Ashabadu. Pismo je bilo pisano dne 30. marca 1915 ter je prišlo v roke naslovljenke, gđc. učiteljice M. Sajovičeve, učiteljice na Šenturški gori, sestre Ivana Sajovca, dne 30. maja 1915. Pismo se glasi:

Predraga sestra! Življenja slučajji so čudni, tako čudni, da so mene privedli iz ruskega ujetništva v glavno mesto Perzije, v Teheran. 1. marca 1915 sem pobegnil z dvema tovarišema (Slovencem Jurca z Vrhnike in Hrvatom Klepcem iz Prezida). Po neverjetnih naporih smo prišli dne 24. marca v Teheran. Perzijske oblasti so nam šle povsodi jako na roko, in le na ta način nam je bilo mogoče uiti Rusom. Tako nam je n. pr. gubernator mesta in gubernije Bižnurd dal perzijsko obleko in perzijski princ Amir Azam denar, voz in obleko.

Zdaj smo v Teheranu. Za naš blagor skrbi tukajšnji konzulat in avstrijska, nemška, švedska in ameriška kolonija. Godi se nam dobro, zelo dobro; ničesar nam ne manjka. Avstrijski konzulat bi nas rad poslal domov, pa pred koncem vojne najbrže ne bo mogoče, ker je pot prenevarna in perzijska vlada ne ve, kako bi z nami ravnala. Ne ve, ali naj nas smatra za vojne ujetnike ali za turiste. Vse kaže, da bomo turisti in to bo za nas jako ugodno. Če ne preje, vsaj kmalu po vojni pridemo domov.

Neverjetno je, kako so nas sprejeli Perzi. V prvem trenutku so nas hoteli pobiti, ker so mislili, da smo Rusi. Ko smo jim pa povedali, da smo sovražniki Rusov — Avstrijci, niso vedeli, kaj bi nam dali. Dobesedno topli so se ljudje za nas. Vsi perzijski časopisi so polni poročil o nas. Jaz pišem nemško svoje spomine, ki jih prestavlja neki Perz za perzijske časopise. Menda mi bodo celo kaj plačali.

Na domovino mislim pogosto; rad bi bil zopet enkrat med Vami. Kdo vé, kdaj nam bo Mars (rimski bog vojne. Op. ur.) milostljiv?

Piši mi na naslov avstrijskega poslanstva v Teheranu. Pismo pošlji priporočeno in ničesar ne piši o vojni! Govori samo o zasebnih stvareh. Ruska cenzura (Perzija je napol v ruskih, napol v angleških rokah) je jako stroga. To pismo mi odpošlje ameriški konzulat v Rim ali v Kristijanijo in odtam bo šlo šele dalje. Pisem ameriškega konzulata si Rusi vendar ne upajo odpreti.

Pozdravi mnogokrat vse naše domače in vse šenturšane! Na svidenje po vojni! S srčnimi pozdravi Tvoj brat Ivan.

Kozakom ušel.

Žan Kostanjevec iz Mirne peči je pisal svojim staršem iz Brzozova dne 15. maja 1915:

»Naznanim Vam pred vsem, da sem bil pred Božičem zajet od ruskih kozakov, ko sem šel na patroljo. Potem sem jim ponoči ušel tri milje daleč. Hitro sem slekel vojaško obleko; v mestu Brzozov sem dobil od gospodov civilno obleko, da me niso poznali. Tako sem hodil med kozaki, pa me niso poznali, da sem vojak. Prebil sem tako blizu pet mesecev; bilo mi je prav

dobro. Zima še ni bila tako huda. Božične praznike in velikonočne sem imel prav dobre, samo vina ni tako kot pri nas. Tukaj je vse drago. Spaval sem pri neki gospej celi čas; bila je prav dobra. Moža ima v Ameriki; piše se Okonjska. Od začetka sem bil hudo bolan. Da ne bi vsak dan pil po trikrat gorkega mleka izpod krave, ne vem, kaj bi bilo naprej. Imajo me vsi radi, gospodje v mestu in ljudje po vaseh, kakor da bi bil Poljak. Poljskega jezika sem se dobro naučil; če pojdem še kam med Nemce, se bodem še nemško naučil. Oktobra in novembra sem bil še pri trenu »Rdečega križa«, pa mi ni dopadlo pri bolnih biti, sem šel raje proč, ker nisem mogel ranjenih gledati.

Denarja še ne pošiljajte, ker ne vem, kam idem. Kjer se ustavim, tam Vam naslov pošljem. Drugega novega nimam kaj pisati, samo želim, da bi se kmalu zdravi in veseli videli.«

Začetkom junija pa so dobili starši že sledeče obvestilo od znanega trgovca iz Ljubljane:

»Prav veselo novico Vam imam sporočiti. V moje največje veselje se oglasi danes opoldne Vaš sinko Ivan. Pripovedoval je mnogo o svojem ujetništvu in kako je že decembra meseca ušel. Danes bo z železnico odpotoval v Maribor.«

Doživljaji ubežnika iz ruskega ujetništva.

Enoletni prostovoljec desetnik dr. Karol Benkő iz Budimpešte pripoveduje: Kot enoletni prostovoljec sem ob pričetku vojne nastopil vojaško službo pri 24. bataljonu poljskih strelcev ter postal desetnik. Koncem novembra preteklega leta je naš bataljon podlegel ruski premoči. Rusi so me ujeli. Od Tarnova smo morali ob vojaškem spremstvu korakati do Dembice, kjer so nam šele dovolili, da si odpočijemo. V splošni zmedi, ki je nastala vsled zbiranja ruskega trena, se mi je posrečilo, da sem prišel v neko prazno hišo in se tam skril. Tu sem čakal tri dni. Šele ko sem se prepričal, da so ceste prazne, sem tretjo noč zapustil svoje skrivališče ter začel korakati. Srečno sem prišel v Ropczyce ter dobil pri nekem židu zavetje. Povedal sem mu, kaj se mi je zgodilo ter ga pregovoril, da mi je dal svoj dolgi kaftan in

drugo civilno obleko, da bi mogel svoj beg dovršiti. Uniformo sem vzел s seboj ter jo pustil v neki prazni vaški hiši. Dalje naprej se nisem upal, ker je v okolici mrgolelo ruskih vojakov. Sklenil sem torej počakati ugodnejše priložnosti. Prišla je šele koncem decembra. V Ropczycach sem užival gostoljubnost vseh vaščanov, ki so tekmovali, da bi avstro-ogrskemu vojaku, ki ga Rusi preganjajo, čim lepše postregli. Jesti sem imel obilo, pa tudi z obleko in denarjem so me preskrbeli. Skoro dan za dnem me je povabil kak drug dobrodušen žid. Prenočišča pa nisem izpreminjal.

Koncem decembra so se v hiši, kjer sem stanoval, nastanili ruski vojaki. Ko so me zagledali, so se začeli z menoj pogovarjati, kar je pa šlo počasi, ker se nisimo razumeli. Govorim sicer francoski, toda mojim najnovejšim prijateljem s tem nisem mogel pomagati. Nazadnje so pripeljali nekega Borisa Gorkega, baje pesnikovega bratranca, ki bi nam naj bil za tolmača. Znal je poleg ruskega tudi nemški, angleški, italijanski in poljski. Skušal me je izpraševati v vseh treh jezikih. Zahvalil sem se za zaslišavanje, ker mi je pri njem polagoma vroče postajalo. Vztrajal sem torej na tem, da sem govoril samo nemški. Ko me je vprašal, kaj da sem pravzaprav in zakaj da nisem nastopil vojaške službe, sem odgovoril, da sem Grk, da študiram v Atenah pravoslovje, da me je na povratku iz Francije v Galiciji zalotila vojna, katere konec da hočem tu počakati. Gospodu Gorkemu moji odgovori očitno niso zadostovali. Reкли so, da sem sumljiva oseba, ter me naznanili orožniškemu poročniku. Prišel je poročnik sam, da sestavi z menoj zapisnik. Ko me je vprašal, kje so moje listine, sem dejal, da sem jih izgubil. Ukazali so mi, da moram ostati v sobi, pozneje pa da pojdem s patroljo k armadnemu poveljstvu. Medtem so mi že postavili pred stanovanje stražo; torej zopet ujetnik! To je bilo 31. decembra 1914.

Nisem se hotel vdati v usodo. Še tisto noč sem skočil skozi okno na prosto. Pot mi je bila po opisih mojih stanodajalcev znana. Napolnil sem se proti ogrski meji. Tako sem hodil deset dni. Prebivalstvo, ki sem mu pravil, da sem avstrijski vojak, ki je ubežal iz ruskega ujetništva, me je povsod podpiralo. V Ivlih sem naletel zo-

pet na štiri ruske infanteriste, ki so z menoj grdo ravnali, me osumili vohunstva, aretirali ter končno izročili ruskemu poveljništvu v Dukli. Tam so me zopet zaslisljali. Rekel sem, da sem žid, da je moje bivališče v Ropczycach ter da hočem obiskati svojega svaka v Dukli. »Čemu?« se zadere nad menoj ruski častnik. »Trgujem z duhanom,« mu odgovorim. Ta odgovor bo razumel le tisti, ki vé, da so Rusi duhan povsod pobrali in ga židom prodali, ki so ga potem spravljali na Ogrsko. »Kje imaš svoje blago in svoje listine?« — »Kozaki so mi vse vzeli.« — »Torej pojdi dalje v Duklo!« To je bila častnikova zadnja beseda. Bil sem mu zanjo hvaležen.

Zopet sem se spravil na pot, a v okolici je mrgolelo ruskih vojakov. Ubral sem torej nasprotno smer ter prispel v vas Gojsce, kakih 11 kilometrov od Dukle. Tam sem se zaupal nekemu kmetu in ta mi je dovolil, da pri njem prenočim. Zopet se mi je dobro godilo. Vse so mi dali zastonj. Ko so prikorakale po vasi ruske čete, mi je neki kmet svetoval, da se vležem v posteljo, on pa je svečano izjavljal, da sem njegov težko bolni sin. Ta smešna igra se je večkrat ponovila. Tako so me Gojsci skrivali in oskrbovali do 1. marca. Tedaj pa se mi je naznanilo, da so bili Nemci zasedli Jaslo. Nemudoma sem jo krenil peš proti Jaslu, a že po treh kilometrih hoda sem trčil ob kozaško patroljo, ki me je pognala nazaj, češ, da noben civilist ne sme v Jaslo. Šel sem zopet v Kopitavje, kjer so me kmetje ravno tako gostoljubno sprejeli. Vsakdo si je štel v dolžnost, da bi delil tudi zadnjo drobtinico z menoj, in z mnogimi sem se pobratil, zlasti z nekim učiteljem, ki me je učil poljščine in šahove igre. Sploh sem ob svojem tavanju po Galiciji videl povsod globoko sočutje, ki se je izražalo tudi v bogatih denarnih darovih. Naglašati moram, da me je poljsko ljudstvo, kamorkoli sem prišel, pristrčno sprejelo, da me ne le ni izdalo Rusom, marveč je smatralo za svojo dolžnost, da avstro-ogrskemu vojaku položaj kolikor mogoče omili. Kmetje so mi celo, ob nevarnosti za lastno življenje, kazali poti skozi gozdove in preko gorâ ter me skrivali pred kozaki. Prvo, kar sem v vsaki vasi vprašal, je seveda bilo, ali so tam kozaki. Takrat sem že znal nekaj poljskih stavkov pravilno

povedati. Ko so kmetje zvedeli, da sem Madžar, da se pa znam ž njimi vseeno po poljski sporazumeti, so me navdušeno pozdravljali in moral sem, hočeš nočeš, v njihove hiše, da me pogoste. V Kopitavjah na primer so bili kozaki. Vkljub temu pa sem se čutil povsem varnega, kajti domoljubni kmetje so skrbeli za to, da me Rusi niso spoznali.

Zadnje dni v Kopitavjah sem preživel v hiši nekega sodnega svetnika. Tam sem se nepričakovano seznanil z nekim Ogrom, poročnikom 7. poljskega havbičnega polka, ki je bil tudi utekel ruskemu ujetništvu. Tudi on je bil že marsikaj čudovitega doživel. Rusi so ga bili pri nekem poizvedovanju ujeli, kmetje pa so mu pomagali, da se je preoblekel, in tako je ušel. Pri Jaslu so ga prijeli, in ko so pri njem našli beležke o poizvedovalnem pohodu, so spoznali, da je avstro-ogrski častnik. Generalni gubernator v Lvovu ga je kot vohuna obsodil na smrt. Smrtna kazen bi se imela izvršiti že prihodnjega dne. Ponoči pa se je poročniku posrečilo, da je iz svoje ječe v drugem nadstropju skočil v globoko plast snega ter zbežal v Kopitavje, kjer ga je omenjeni sodni svetnik dva meseca skrival v svoji hiši.

Dne 6. maja so se v Kopitavjah pojavile nemške patrolje. Sedaj sva mogla s poročnikom prosto nastopiti. Poslovala sva se pri gostoljubnem svetniku ter se javila nemškimi patroljam, ki so naju izročile nemškemu poveljništvu. Sedaj sva imela priložnost, da sva svoje doživljaje ponovno pripovedovala predstojnikom. Najprej so naju peljali pred nemškega generala pl. Stockija, ki je, potem ko naju je zaslišal, zaukazal, da naju odvedejo v vas Dlužo pri Krosnu, kjer naju je zaslišal feldmaršallajtnant pl. Arz. Potem so naju spravili v Novi Sandec in od tam k našemu armadnemu vrhovnemu poveljstvu, kjer so najin beg iz ruskega ujetništva ovekovečili v zapisniku.

Še en ubežnik iz ruskega ujetništva.

Makso Stipčič, ki je 25. maja 1915 zopet nastopil vojaško službo, in sicer pri nadomestnem kadru 47. pešpolka v Mariboru, je bil 21. decembra 1914 v bitki pri Jaslu od Rusov ujet. Po mnogih čudnih doživljajih se mu je posrečilo uiti. Stipčič

pripoveduje: Ko je bil ujet, ga je kozaška patrolja spravila v Lvov, odkoder so ga poslali na rusko mejo. Tu je poizkusil neko noč prvikrat pobegniti. V neki vasi je pri nemških ljudeh zamenjal svojo vojaško obleko s civilno. Tako preoblečen se je vrnil v Lvov, kjer je dobil v hiši nekega žida skrivališče. Žid mu je prodal tudi rusko izkaznico. Sedaj se je čutil varnejšega in šel je peš v Tarnov, kjer ga je skušal neki kmet pretihotapiti skozi ruske črte. Kozaki pa so oba kot dozdevna vohuna prijeli. Stipčič je tvegala nov beg. Krenil jo je zopet proti Lvovu, upajoč, da se mu posreči pri Stanislavu priti skozi ruske čete. Tu mu je zopet pomagal neki žid, ki ga je s pomočjo denarja in lepih besed spravil v Jaslo. Zopet ga je doletela usoda: neka kozaška patrolja ga je prijela in tako pretepla, da je moral v Lubaczov v bolnico. Odtod so ga poslali na vojno sodišče v Lvov, kjer so ga kot domnevnega vohuna začasno zaprli. Tudi odtod se je iznajdemu Stipčiču posrečilo ubežati. Na tej poti je prišel v hišo nekega žida, ki se mu je dal spoznati, in ga je prosil, da mu na begu pomaga. Žid je pristal, spravil vojaka v veliko vrečo, naložil vrečo med drugimi vrečami na voz, pa hajd v Janov! Tu je zlezal Stipčič iz vreče in jo mahnil v Stryj, kjer so ga prijeli ruski orožniki, a kmalu zopet izpustili. Sedaj se je izogibal močnim ruskim stražam ter tako srečno prispel v Sambor, odtam pa čez Drohobycz v Boreoslav in Skole, kjer je na svojo veliko radost zagledal avstrijske patrolje, ki jih je pozdravil s »hurá!« Patrolje so ga odvedle v avstrijski stan; od tam so ga končno odpeljali v zaledje, in tako je prišel nazaj v Maribor. Stipčič je rojen v Donawitzu.

Pretresljivi doživljaji iz ruskega ujetništva pobežlega ulanskega stražmojstra.

Oton Schier, sin zamrlega zobotehnika v Rohlicah, se je moral kot ulanski stražmojster ob predaji przemyslske trdnjave vdati, ter popisuje svoj beg od Rusov. — Przemysl primerja slavnemu Sigetu in njegovo posadko junakom Zrinjskega. Nadaljuje takole: Ali vam naj še bolj živo, kakor so to že storili drugi, nasklikam, kako je strašna pošast »glad«

iztegovala svoje koščene kremplje po nas? Še bolj pa nego stradanje nas je mučila želja in pričakovanje, da bi od doma slišali kak glas; saj že osem mesecev ni bilo nobenega. Ali vam naj opišem čuvstva, ki so nas pretresala, ko smo morali trdnjavo in utrdbe, na katere je cela domovina gledala z zaupanjem in ki smo jih bili branili s svojo srčno krvjo, v očigled smrti za gladom odpreti obsovraženemu nasprotniku in jih uničiti? Ni peresa, ki bi zamoglo primerno opisati notranje boje in trpljenje, ki smo jih tedaj preživeli. Blagrovani smo one, ki so bili borbo na tem svetu že dovršili in jim ni bilo treba gledati teh pretresljivih prizorov. Marsikateremu vojaku-junaku, ki je bil smrti že stokrat zrl v oči, ki je gledal že vse krvave grozote sedanje vojne, se je krčilo srce v onemogli bolesti in solze so se mu zlike po zarjavelem obrazu, ko je obzidje przemyslske trdnjave letelo v zrak. Marsikdo te težke ure ni hotel, ni mogel preživeti in je položil roko — sam nase...

Prve dni ujetništva v Przemyslu smo taborili pod milim nebom; sovražniki so se bili udobno nastanili v naših vojašnicah in drugih zavetjih. Dne 25. marca so pričeli spravljati iz mesta prve skupine ujetnikov. Dne 28. marca je došlo našemu oddelku, ki je štel 2500 mož, povelje, da odrine. Kakšna bridka usoda, ako žene junaško posadko, ki je toliko pretrpela, tolpa beričev kakor čredo živine pred seboj!

Dež je lil kakor iz golide, do gležnjev smo se pogrezali v blatu, in tako smo prišli do R a d y m n a, kjer smo morali, utrujeni in docela premočeni, mrzlo noč prebiti na prostem. Zjutraj so dali vsakemu po eno konzervo, pa hajd naprej v neprestanem dežju, v enakem trpljenju, do J a r o s l a v a, kjer so nas stisnili kakor slaničke tesno v vojašnice. Drugi dan naprej proti P r z e v o r s k u, — isto trpljenje, pod enako surovim ravnanjem. Srce bi ti počilo. Postopali so z nami naravnost sramotno. Tega mi ni bilo več mogoče prenašati. Rajši tvegam življenje. Manj strašna je hitra smrt kakor te telesne in duševne muke.

Nagel sklep! Ob bližnjem ovinku na cesti sem kakor izmučen padel v cestni jarek ter tam mirno obležal. Ali se mi posreči? Divje mi pölje kri po žilah in bije burno na sence. Vsak trenutek — cela

ura... Končno je odšlo mimo mene 3000 ujetnikov, vzdignem se ter se oprezno ogledam. Zdaj se bo treba pretvarjati! Kakor ranjenec, kakor potrta starica se opotekam, oprta na palico, po cesti nazaj proti J a r o s l a v u. Srečajo me Rusi. Milo zajavkam: Bože moj! Bože moj! Marod! Špital! — Puste me krevsati naprej. To se je ponovilo pet-, šestkrat. Končno prispev v jaroslavsko predmestje. V mraku pridem v poljsko kmečko hišo. V hiši je bila gospodinja s tremi otroki; mož je v vojni. Ženica mi je dala obleko svojega moža, uniformo pa sem skril zunaj v kleti med krompirjem. Lase in brado sem si dal ostriči. V strahu, da me ne najdejo, so potekali prvi dnevi, kajti Rusi so prihajali večkrat v kmečke hiše kupovat krme in živil. Prvič sem se skril v senu, drugič pod posteljo; pozneje pa sem se čutil že bolj varnega ter sem hodil celo do Sana na izprehod. Tam sem se četrty dan srečal z nekim poljskim kopačem, ki me je poznal iz Przemysla in me po poljsko veselo nagovoril z »gospod stražmojster«. Povedal sem mu, da se za bližnjo prihodnost prav rad odpovem svojemu činu in častnemu naslovu, razkril sem mu svoj skrivnostni beg, on pa me je povabil, da pojdem rajši k njegovim staršem v predmestju Pasika, kjer da bom mnogo bolj na varnem. Drage volje sem sledil vabilu, sprejeli so me kot svojega in čutil sem se tako varnega, da sem iz dolgega časa hodil večkrat v vrbje ob starem — neuravnanim — Sanu ribe lovit.

Rusi so se bili zamislili v trajno posest Galicije. Od meje do Jaroslava so pričeli polagati tretji železniški tir. Ker se je prostovoljno priglašalo premalo delavcev, so pošiljali patrolje, da nalove moških, ki so jih potem prisilili, da delajo pri gradnji železnice. Tako so tudi mene in mojega gostoljubnega fanta uvrstili med carsko ruske železniške delavce proti plači 1 rublja na dan. Delo je bilo težko in nisem ga bil vaju, Zato sem se včasih skril v kleti. Seveda sem bil vedno v nevarnosti, da me kdo najde in izda. Nikdar nisem imel pomirljive zavesti, da sem na varnem. Ves čas sem živel le od krompirjeve juhe in kruha. Tako je minil čas do konca aprila.

Tedaj pa se je iz velike daljave začelo slišati grmenje topov. Vesela nada, da se

bliža rešitev! Naše čete se bližajo! Od dne do dne je grmenje postajalo močnejše in moje srce je bolj in bolj utripalo radosti. Začetkom maja so Ruse pognali proti vzhodu, pred Jaroslavom so sprejeli boj ter pričeli delati strelske jarke. Tudi jaz sem moral pomagati, topot kot brezplačen kopač. Tesno mi je bilo pri srcu, če sem pomislil, da moram v službi sovražnikov delati zoper svoje ljudi, z druge strani pa mi je bilo takoj jasno, da lahko našim četam, če bom vedel za sovražne postojanke, mnogo koristim.

Dne 11. maja so se začeli Rusi preko Jaroslava umikati. Nešteti pešci brez orožja, trenski oddelki brez konca in kraja so se pomikali skozi mesto, čez most na Sanu. Bili so strašni dnevi. Dne 12. maja so razstrelili in zažgali vsa vojaška skladišča, ker niso imeli več časa, da bi neizmerne zaloge spravili čez reko San. Moko, žito, konzerve, mast itd. so nakopičili v velikanskih grmadah, ki so jih potem z minami pognali v zrak. Škornje in drugo monturo so prodajali za slepe cene civilistom ali pa tudi darovali.

Dne 14. maja je bilo rusko umikanje skoroda končano, samo eskadron kozakov je še ostal v mestu. Kolodvor je bil upepeljen, železniška pregibalnišča razstreljena, mostovi razdrti... grozna slika!

Naše čete so se bližale. Pričel se je topniški boj. Lahko si mislite, da sem se bil že v Przemyslu kolikor toliko navadil na grmenje topov, toda peklenski koncert pred Jaroslavom mi je vseeno zadel živce v živo. Prebivalcem predmestja, ki so kakor blazni tekali iz svojih hiš, sem nasvetoval, da so se zakopali v kritja v zemlji.

Protiv večeru so začeli Rusi klicati: Nemeč pride! Mnogo ruskih rezerv se je spustilo v beg, nekaj pa se jih je postavilo na grebenu med predmestjem in dohajajočimi četami v bran. O tem pa jaz nisem ničesar vedel; na svojo žalost sem to doznal že prepozno. V nepopisni radosti, da pridem končno zopet enkrat k svojim četam in jim lahko povem, kje se nahajajo sovražne postojanke, ki sem jih bil izvohunil, nisem maral za nobeno previdnost ter drvel čez greben, drzen, slep za vsako nevarnost.

Ustavi me Rus: Stoj! Stopaj! Častnik me spremlja kot vohuna — v žrelo usode. Zdaj velja! Par korakov ob grebenu, iskren vzdih: Dobri Bog, ki si me že tolikrat rešil iz pogibelji, usmili se me še sedaj! — s pogumom obupanca skočim čez petnajst metrov visoki, skoro navpični ilovnatj rob v globino. Živeti ali častno umreti! Po rahli zemlji sem se speljal dol. Kostni cele. Kaj pa to, če se je noga malo zvinila! Ta skok naj kdo posnema! Zasedovalci so morali po ovinkih za menoj. Kakor bi trenil sem izginil v kritju, kjer se je že skrivalo pred granatami nekaj žensk in otrok. Prijazni prebivalci podzemeljske votline so mi takoj dali prostora, me zažgnili z odejo ter se name usedli. Tri dolge ure sem tako tukaj čepel! Stokrat sem bil gledal smrti v obraz, stokrat sem ušel nevarnosti, tu pa so mi s 26 leti osiveli lasje! Rusi so pridreli za menoj, a me zastonj iskali. Opetovano sem čul, kako so prihajali zasedovalci, iskali, izpraševali; sključen sem ležal v ozki jami, oblival me je smrtni znoj.

Protiv večeru sem se priplazil iz kritja ter se skrivil v svoji kleti. Tam sem ostal celo noč samcat sam. Poslušal sem zamoklo bobnenje topov. Naenkrat nepopisno, peklensko pokanje — granata je zadela v našo hišo, klet je bila zasuta in čakati sem moral, da se je gospodar vrnil in me izkopal. Videl sem le še razvaline upepeljene hiše. Brídsko me je pretreslo, kar mi je gospodar povedal: Tudi v kmečko hišo, ki mi je bila preje zavetje, je padla granata, ranila je gospodinjo na spodnjem životu — do smrti, enajstletni deklici je odtrgala obe nogi, sedem let stari sestrici pa eno, le triletnega dečka ni poškodovala. Težko mi je bilo pri srcu, kakor da bi bili kos mojega mesa. Razjokal sem se.

Ob petih zjutraj 16. maja so prihajale v predmestje prve nemške patrolje. Čustev tega trenutka, ko sem se po tolikem trpljenju objemal s tovariši, ne morem popisati. Vse muke prošlih dni so bile pozabljene. Zveznim četam sem poslužil z marsikakšno vestjo o sovražnikovih postojankah.

Kakor divja sanja leži sedaj, ko v krogu svojih dragih razmišljam in pripovedujem, kar sem videl in doživel, vse za menoj...

1915.

Izhaja dvakrat na mesec.

10. seš.

SVETOVNA VOJSKA

Avstrija - Srbija, Črna gora

Vsebina: Pisma slovenskih vojakov.

— Črtice. —

Cena sešitku brez zemljevida 60 vin.,
četrletna naročnina (6 sešitkov) K 3.—.

Cena zemljevidu K 2.40 (za naročnike
velja zemljevid K 1.—).

Urejuje Ivan Podlesnik -- Založila Katoliška Bukvarna

Šestnajsti sešitek „SVETOVNE VOJSKE“ izide v kratkem in bo razen opisov bojev za Przemysl obsegal več zanimivih črtic in slik.

Svetovno vojsko

zaključimo z 18. sešitkom, v katerem podamo popoln pregled dosedanjih najvažnejših dogodkov svetovne vojne na vseh bojiščih, izpopolnjen kolikor mogoče s podrobnimi opisi.

Da delo zaključimo prej nego smo nameravali, nas silijo vojne razmere, predvsem okolnost, da je moral urednik nenadoma k vojakom.

